The Byelorussian Times

ЧАС
Двумоўны беларускі
часапіс у З.Ш.А.

No.20, Vol.4, USPS 345–170 May 1979 9–06 Parsons Blvd., Flushing, N.Y. 11357 Price $1.00

SOVIET FALSIFICATION OF BYELORUSSIAN HISTORY

STRIVING TO BUILD A RUSSIAN EMPIRE AND TO INCORPORATE BYELORUSSIA INTO IT, THE SOVIETS ARE ATTEMPTING TO DENY THE BYELORUSSIAN PEOPLE THE HERITAGE OF THEIR OWN HISTORY

The following article is a condensed translation of Professor Jan Stankievic's critical review, published in 1956 by the Institute for the Study of the U.S.S.R., Munich, Germany, of "History of the Byelorussian Soviet Socialist Republic", Minsk (1954).

The comments expressed by Professor Stankievic in 1956 are still valid today since there has been no change in the Soviet program of falsifying Byelorussian and other people's history in order to enhance Russian imperial interests.

THE AUTHORS

The "History of the BSSR (Byelorussian Soviet Socialist Republic)" was published in 1954 by the Academy of Sciences of the BSSR. It is written in Russian and among the many authors who have contributed to the work we find only one Byelorussian scholar, K. Palikarpovich, an archeologist. Not a single Byelorussian historian was asked to participate in the preparation of the book.

BYELORUSSIAN TERRITORY

We would have no quarel with the title "History of the BSSR" if the book truly encompassed the period and the existence of the BSSR. However, the authors attempt to deal with the entire history of the Byelorussian nation of the last one thousand years and to squeeze it into the framework of the BSSR, cutting off about half of the Byelorussian ethnographic territory and rewriting history itself.

Byelorussian districts of Auhustova, Belastok, Sakolsk and Bielsk, which were ceded to Poland by the Soviets after the Second World War, are referred to by the authors as areas with "predominantely Polish population" even though scholarly Polish literature itself does not include them within Polish ethnographic territory.

The exclusion from the BSSR of the Byelorussian cultural and political center, Vilna, is not even mentioned. Vilna is totally ignored.

Byelorussian territories to the east and north of the BSSR (approximately equal in area to the BSSR) are regarded by the authors as "Russian." Not only is this a gross falsification of reality, but it is also a total disregard of the scholarly studies of such authorities as Kuzmin, Dal, Pypin, Karski and Buzuk, all of whom attest that these lands are Byelorussian.

THE ORIGINS OF THE BYELORUSSIAN NATION

The authors of "History of BSSR" assume *a priori,* that is without proof, that Byelorussians are of Slavic origin. However, numerous archeological studies confirm this only partially. They show that Slavs were only one of two component groups comprising the Byelorussian nation. The second group consisted of Balts.

In prehistoric times all Byelorussian ethnographic territory was populated by Balts and today throughout this territory we find either a pure Byelorussian language or a variation with influences from the neighboring peoples. When the Slavs came the Balts remained, resulting in the eventual Balto-Slavic mixture of the Byelorussian people. The Byelorussian language of today still contains a substrata of Baltic phonetcs.

By the middle of the first millenium the Byelorussian nation more or less assumed its present form on the basis of Balto-Slavic synthesis. Because of these origins the Byelorussian people always differed greatly from the neighboring Slavic or Baltic language-speaking peoples. The present-day Russians were formed on the basis of Finnish substrata, while Ukrainians most likely on the Iranian substrata.

Archeological evidence also shows that Byelorussians, already being of Balto-Slavic synthesis, moved and settled in Central and Western Europe, including Germany. Later, under pressure from the Germans, they returned to their homeland bringing with them the Western culture of the "Iron Age" and leaving behind them a multitude of names and places of Byelorussian origin.

A thesis propogated by the Soviets and repeated in "History of the BSSR" is that from the 5th to the 9th centuries there emerged what they call an "ancient Russian nationality." Such hypothesis ignores clear historical and archeological facts and is a deliberate lie as is most everything else in "History of the BSSR."

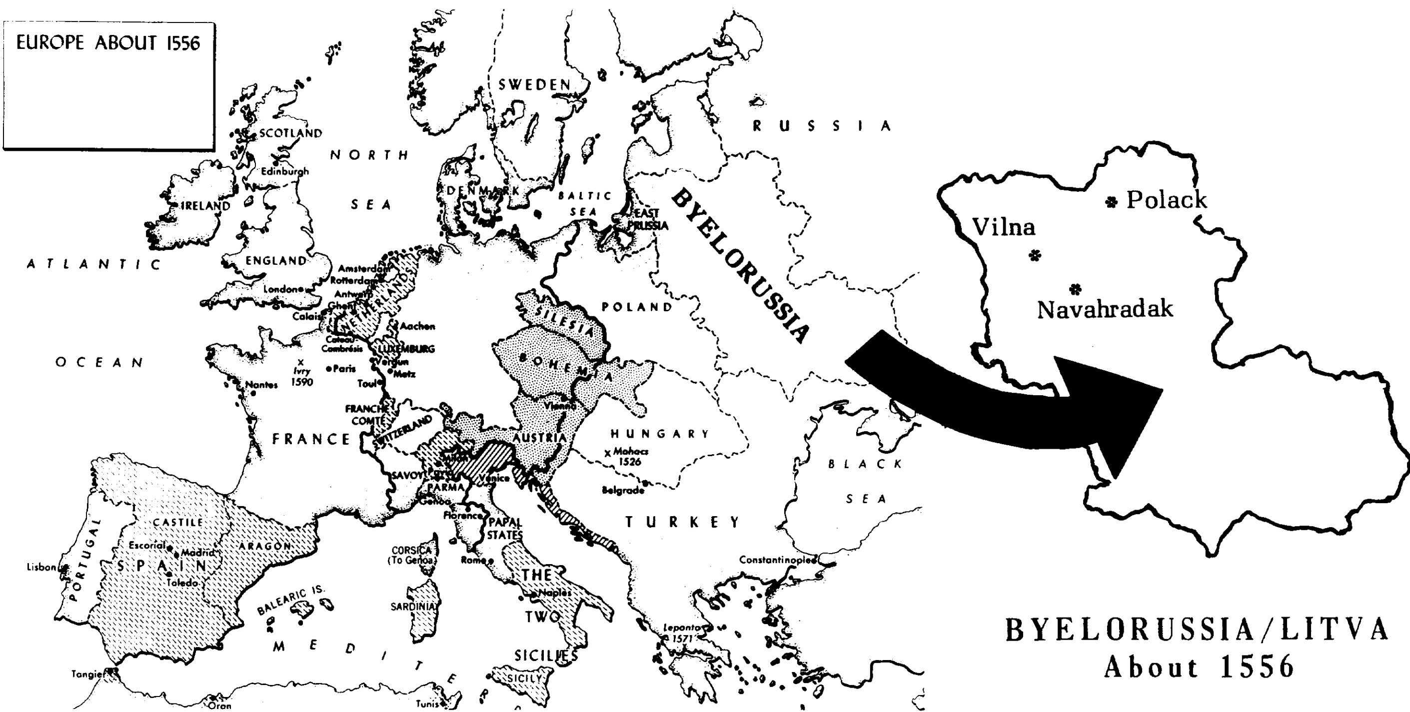
Byelorussians with their Balto-Slavic origin, their migration from the West, with their culture, at first Baltic, and later, from the 8th century (and probably earlier) Western (Iron Culture), differed greatly from all other Slavic-language peoples. Byelorussian language, too, was different – Slavic, but with strong Baltic characteristics.

Byelorussians were never a part of any hypothetical "ancient Russian nationality" nor did they form any common group with the Ukrainians and the Russians. Russian nationality itself did not exist until the 11th century. Such an "ancient Russian nationality" could not have been formed from the Ukraine and Novgorod either because Byelorussians occupied territory between them.

Yet in spite of these well-known facts, the authors of "History of the BSSR" write that "among the Byelorussian masses there had always existed a consciousness of the 'whole-

(continued on page 2)

From pages of Byelorussian history...

BYELORUSSIA/LITVA
About 1556

The above map shows Europe of about 1556. Byelorussia or Litva as it was called then according to its former name is indicated on the map and is shown enlarged on the right with three of its principal cities located. **Navahradak** was the original capital of Byelorussia/Litva. In 1323 the capital was moved to **Vilna**. Vilna was also the main cultural and artistic center of Byelorussia throughout the centuries and up to the Second World War. Dr. Francisak Skaryna from **Polack** printed his Byelorussian language Bible in 1517 in Prague and later continued his publication activities, in Vilna. In the 16-th century Byelorussia/Litva was larger than Poland and contained within its borders territories other than Byelorussian/Litvanian. It contained Zhamoyc, the principal part of the present-day Soviet Lithuania and parts of the Ukraine.

Soviet Falsification of Byelorussian History

(continued from page 1)

ness of Russia' and only the feudal lords strived to maintain independent Byelorussian principalities." The facts, however, indicate that Byelorussian principalities were governed either entirely by public assemblies (town meetings) known as VECHA or by dukes or other rulers who had no power to take any major action without the consent of the VECHA. VECHA was comprised of the entire population of the governed body and the feudal lords represented only an insignificant fraction of VECHA. In all cases VECHA vas responsible for the maintenance of security, independence and well being of the inhabitants.

THE NAME 'RUS' (RUSSIA)

Contrary to what we find in "History of the BSSR," the name "Rus" was never a national or political name of the Byelorussian people or their homeland. In the 11th and 12th centuries the name "Rus" was applied to the Palianski region located in the Ukraine between the river Dnieper and its two eastern tributaries Irpen and Rosja. Later the name "Rus" was extended to cover all of the Ukraine, but it never applied to Byelorussia.

BYELORUSSIAN CULTURE

The authors of "History of the BSSR" assert that up to the time of the establishment of the Grand Duchy of Litva (Byelorussian national state) Byelorussia, Ukraine and Russia (in the present-day sense) all shared one common culture. Let us see if this was so.

As it was already pointed out, at that time Byelorussia still retained a certain amount of Baltic culture. In addition, around the 8th century or perhaps earlier, the spreading "Iron Culture" was brought from the West by migrating Byelorussians. The favorable geographical location of Byelorussia also contributed to the spread of Western culture. From the 10th century an even higher culture was finding its way into Byelorussia. This was a modified Syrian culture coming from Trans-Caucasia through a border principality of Tamutarkhan. With the coming of Christianity into Byelorussia, Byelorussian stone churches were modeled upon those in Georgia, Armenia and Syria. Archeological evidence from the 11th century indicates an almost complete absence of Byzantine influence in Byelorussia. The Ukraine, on the other hand, at that time manifested definite Byzantine cultural influences.

Kiev is customarily regarded as the center for the spread of Christianity in Eastern Europe. Tamutarkhan may be regarded as a second such center.

At that time Russia (in the present-day sense) had nothing to offer in the area of culture; it only copied the cultural achievements of the Byelorussian people.

Cultural differences between Byelorussians, Ukrainians and Russians in the 10th to 12th centuries can be characterized as follows: Byelorussians were democrats and republicans, Ukrainians adhered to the principles of aristocracy and Russians were despots.

BYELORUSSIAN CHARACTER OF LITVA

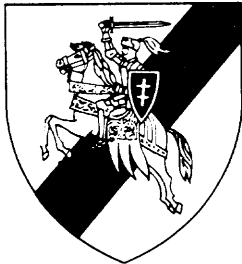
The authors of "History of the BSSR" assert that the Grand Duchy of Litva was "Lithuanian" (in the sense of the Lithuanian Soviet Socialist Republic). It is impossible to guess on what basis they have reached this conclusion because no arguments or proof are presented in the book. Most likely the **issue is not that of proof but of ends and directives by which the Soviets desire to show that the Byelorussian nation attained the so-called "independent status" only with the Soviet help.**

To those who are not familiar with Byelorussian history it may seem reasonable that the name LITVA and the Baltic names of its first rulers indicate its "Lithuanian" origins. The truth however, is quite different. During the first half of the 13th century when the Grand Duchy of Litva was being formed, the name Litva had a territorial rather than a national meaning. It designated a territory the population of which was, and still is, overwhelmingly Byelorussian. Present-day Lithuania is composed of two tribes, Zhamoyc (Samogitia in Latin) and Aukshtaitinia. While Zhamoyc was part of Litva most of the time, only one quarter of Aukshtaitinia ever belonged to Litva. Zhamoyc was not called "Lithuania" until the end of the 19th century. **During the entire existence of the Grand Duchy of Litva as a sovereign state and later until the end of the 19th century only Byelorussians had the distinction of being called Litvanians or Lithuanians in the Anglosized version. In some locations Byelorussians call themselves Litvanians even today.**

As far as the Baltic names of the first rulers of Litva are concerned, is that not a natural phenomenon for the Byelorussian nation which is of Balto-Slavic origin?

In further support of the Byelorussian nature of Litva, we can offer the following evidence:

(1) The national emblem of Litva, a knight on a charging steed, is of Byelorussian origin. It had always been known as "Pahonia".

PAHONIA — the emblem of statehood used by Byelorussia for more than half a millenium

(2) The official state language of Litva was Byelorussian. The names of administrative and fiscal departments and functions were all Byelorussian since the earliest times.

(3) The code of laws of Litva, "LITOUSKI STATUT", was written in Byelorussian and contained laws of Byelorussian origin. Scholarly investigations to this date have not revealed any evidence of contributions to the body of laws by Zhamoyc.

(4) Throughout the centuries the Byelorussians, having a culture superior to that of Zhamoyc and being conscious of their nationality, have always regarded Litva as their own state.

(5) All actions implemented by the government of Litva always reflected the national goals of the Byelorussian people.

In addition to these facts, the Byelorussian nature of Litva is also evident in the fact that Byelorussian lands comprised four fifths of Litva proper (at times Litva expanded and included territories annexed by military conquests). The strongest fortresses were built on the border with Aukshtaitinia (presently part of Soviet Lithuania) in order to protect Byelorussian lands from the Teutonic Knights. The authors of "History of the BSSR" assert (without proof) that these fortresses were used by Zhamoyc to conquer Byelorussian territories especially since the "weak" Byelorussians were unable to obtain aid from Moscow which, at that time, was occupied by the Tatars. The facts, however, are that without Moscow's aid the Byelorussians were able to defeat the Tatars, and the Tatars certainly were much more powerful than the Zhamoyc and Aukshtaitinia combined.

In this fashion, ignoring historical facts and archeological evidence, the authors of "History of the BSSR" are attempting to "explain" historical events in falsified terms and in a way which would glorify Moscow and "justify" its imperial structure.

(to be continued)

Memorandum on cooperation

The 'Byelorussian Times' presents below a translation of an article which appeared in a periodical entitled 'Russian Problems', No.9, May 1979. The editors of 'Russian Problems' are the recent Russian immigrants from the USSR who have discarded the traditional Russian big-nation chauvinism characteristic of nearly every other Russian periodical, and totally support the struggle for freedom and independence of the captive nations.

As one of the founders and leaders of the organization of the new Russian emigrants from the USSR known as "Russia Without Colonies" and in the name of a group of its members seeking fruitful and honest cooperation between RWC and the organizations of nations enslaved by Muscovite imperialism, and because of the irresponsibility, nearsightedness and political inflexibility on the part of certain of our other leaders, I and my colleagues assume the responsibility and the initiative to call upon these organizations and all other interested persons to investigate, discuss and accept the basic principles outlined below, which, we hope, may become the basis for future international cooperation and will help to uncover all forms of russification, great-nation chauvinism and imperialism no matter under what slogans and emblems these repulsive and threatening phenomena may be hiding.

In connection with this we propose the following theses:

1). It is becoming ever more apparent that the totalitarian Communism of the Muscovite variety is nothing other than than a modified form of the traditional Russian great-nation hegemony which has adopted Communism as the most adequate form for the unprecedented development and intensification of its old expansionist potentials.

2). Under current historical circumstances, it is precisely this form of imperialism, with its own peculiarities and powers, that becomes the most serious threat to the national independence of nations. This fact is understood not only by non-Russians, but also by many Russian patriots as well.

3). Today the specific characteristics of Muscovite imperialism are:

a). Totalitarian ideology of Marxism-Leninism which denies the concept of a nation as such;

b). Great-Russian chauvinism in connection with anti-Semitism and an insatiable, almost pathological, hate of Western culture;

c). The policy of russification among the captive nations which is used to help implement the Muscovite rule. This policy is even more cruel and cynical because it carries a faceless, as if nationless character;

NOTE: Special attention should be given to the relentless russification of the Slavic nations of the Ukraine and Byelorussia. The populous and rich Ukraine with its extensive fertile lands and occupying a geographically strategic location is particularly important to the Russian chauvinists and Communists. Probably in no other 'union republic' is the genocide, based on the forced and mechanical mixing of the ethnic and nationally different groups implemented with such zeal. The mixing of population is executed solely on the basis of Russian language for the benefit of the largest ruling group. In this connection there can be no comparison with the U.S. where the mixing of population by means of the English language is occuring with immigrants from different nations. In the USSR, on the other hand, this process is being forced upon the native population in its native land.

4). The policy of russification is not only morally depraved, but historically it is not vindicated. An opinion shared by some of the best Russian minds (Chadaev, Pecherin, and early Slavicists N. Berdaev, A. Zinoviev...) is that an unbiased study of Russian literature, history and even the language itself which does not differentiate, as some of the other developed languages do, between the concepts of the nation and the people, allow us to conclude that in spite of the lengthy Russian historical process, Russia as a nation has not yet been formed. This argument presumes that the main indicator of nationhood is a morally developed national consciousness which has always been absent in Russia. In this still pre-national condition the Russians lag behind other already formed nations which they rule within their empire. And, if this is so, then the official 'explanation' of enslavement of these nations by Moscow, which Russian chauvinists are in vain attempting to pass-off as some sort of 'historically-cultural Russian mission' with respect to the allegedly 'backward peripheral nations' becomes a shameful lie, an attempt at deliberate deception, a justification of a military occupation, an attempt to utilize foreign national and natural resources in the form of ethnic and geographical materials for the purpose of building a vast empire, presently known as the USSR and populated by some mythological beings, neither Soviets nor pseudo-Russians. In their time the Mongols, the conquerors of Russia, behaved in like manner. Unfortunately, the Russians are now behaving in the same manner toward their neighbors.

5). Furtheremore, a policy of colonial exploitation by the leaders of the Russian empire and the USSR has always deprived the Russian people from attempting to find solutions to their own internal problems. This imperial policy has always impeded and continues to impede the formation of a Russian nation into a healthy and non-parasitic state. Today there is no possibility of this occurence, only a danger to the very existence to other nations within the USSR.

6). In view of the above, it is necessary to disavow the useless term 'russophobia' arising from hysteria and the complex of Russian unworthiness. 'Russophobia' is used to designate any Russian who has rejected the blind and self-destructive obedience to the state, who dares to doubt the moral and historical justifications of Russian imperial pursuits, and who has the integrity and bravery to state that:

the Russian people always were the basic building material from which emerged the colossus on legs of clay — the Russian empire, which fell and rose again as the totalitarian USSR;

the Russian people are the most direct participants and the most obedient executors of the aggressive plans of their leaders;

the Russian people as no other have had an unrestrained imagination and a temptation borrowed from Byzantium of a 'messianic mission' which they pursued and for the sake of which they declined freedom, made dictatorship and tyranny their norms, and, for the sake of this illusion the Russian people have suffered unprecedented hardships and casualties; any crime, even a crime against their own people was justified on the basis of this 'mission'.

7). The healing of the Russian people and the formation of a Russian national state as well as the liberation, security and further development of the captive

(continued on page 8)

Канфэрэнцыя Эўрапэйскіх Сэктараў Рады БНР

Зьмястоўны артыкул пра „Канфэрэнцыю Эўрапэйскіх Сэктараў Рады БНР", якая адбылася ў Лёндане 21 красавіка сёлета, прыслаў да рэдакцыі газэты „Беларускі ЧАС" Др. В. Сенькевіч. Дзеля гэтага, што гэты матэрыял ужо ведамы й быў апублікованы, паўтараць яго няма патрэбы. Ніжэй друкуем дадатковыя заўвагі Др-а В. Жук-Грышкевіча.

— Рэдакцыя

1) Што спрычынілася да скліканьня канфэрэнцыі эўрапэйскіх сэктараў РБНР? З рэдкімі выняткамі сябры іх ня бралі ўдзелу ў сэсіях Рады БНР у Ню Ерку, бо адлегласьць эўрапэйскіх краінаў ад Ню Ерку, дзе звычайна адбываюцца сэсіі РБНР, даволі вялікая й падарожжы з Эўропы ў Ню Ерк вымагаюць шмат часу й вялікіх коштаў, на што радныя з Эўропы ня могуць сабе пазволіць. А абмен думак з імі ў справах Рады БНР проста неабходны як для іх, так і для Рады БНР. І тут на дапамогу прыходзяць канфэрэнцыі эўрапэйскіх сэктараў Рады БНР.

2) Чаму канфэрэнцыя была склікана ў Лёндане? — Бо ў Лёндане, дзякуючы гасьціннасьці Кіраўніцтва Беларускай Бібліятэкі й Музэю імя Францішка Скарыны, можна было без вялікіх коштаў атрымаць месца на канфэрэнцыю й закватэраваньне для ўдзельнікаў яе, на што нельга лічыць у іншых эўрапэйскіх цэнтрах.

3) Вельмі важным быў і той факт, што ўдзельнікі канфэрэнцыі мелі нагоду пазнаёміцца з Беларускай Бібліятэкай і Музэям Францішка Скарыны, дзякуючы ветлівасьці кіраўніка Бібліятэкі а. Надсана, які ахвотна паказваў ім скарбы бібліятэкі й музэю. Некаторыя радныя нават мелі магчымасьць скарыстаць з матарыялаў бібліятэкі, знайшоўшы сярод шматлікіх беларускіх друкаў з розных часоў патрэбныя ім крыніцы.

4) Аднэй з важнейшых справаў, што разглядаліся на канфэрэнцыі — была справа сустрэчы Беларусаў Заходняй Эўропы. Справа гэта была вельмі важнай і ажыцьцяўленьне яе прызнана было абавязкавым, што выявіла дыскусія ўдзельнікаў канфэрэнцыі. Заняцца гэтай справай маюць ня толькі сэктары Рады БНР, але й беларускія грамадзкія ды культурныя арганізацыі ў краінах Заходняй Эўропы.

5) Яшчэ адзін пункт, якога ніяк нельга праміну́ць — гэта гасьцінасьць лёнданскіх Беларусаў. Удзельнікаў канфэрэнцыі з іншых краінаў лёнданцы — гаспадары канфэрэнцыі — спатыкалі на лётнішчы або станцыях, адразу бралі пад сваю апеку й давалі ім закватэраваньне. Доўга застанецца ў памяці ўдзельнікаў канфэрэнцыі цудоўная вялікодная бяседа, якую зладзіў для іх сэктар Рады БНР у Вялікай Брытаніі.

* * * *

Да гэтых сьціплых заўвагаў далучаю сваю шчырую падзяку Кіраўніцтву Беларускай Бібліятэкі й Музэю імя Францішка Скарыны ў Лёндане за гасьціннасьць, Кіраўніцтвам Сэктару Рады БНР у Вялікай Брытаніі й ЗБВБ за дапамогу ў арганізацыі канфэрэнцыі й усім Сэктарам Рады БНР у заходняй Эўропе за тое, што яны ўсе адгукнуліся на мой заклік і прыслалі сваіх прадстаўнікоў, а сябры сэктару Рады БНР у Вялікай Брытаніі зьявіліся на канфэрэнцыю ЎСЕ ГРЭМІЯЛЬНА, нават радныя з Манчэстару й Брадфарду.

ВЯЛІКІ ВАМ ДЗЯКУЙ, ДАРАГІЯ СЯБРЫ!

ЖЫВЕ БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА!

Др. В. Жук-Грышкевіч
Старшыня Рады БНР

The Byelorussian Times
ЧАС
Двумоўны беларускі часапіс у З.Ш.А.
USPS 345—170
9—06 Parsons Blvd.
Flushing, N.Y. 11357
U.S.A.
A Byelorussian Newspaper
Published bimonthly in January, March, May, July, September and November.
Dr. Roger Horoshko, Publisher
Subscription $6 per year
Second Class Postage Paid at Flushing, N.Y. 11355
„ЧАС"
Двумоўная беларуская газэта
Выходзіць 6 разоў на год у студзені, сакавіку, травені, ліпені, верасьні й лістападзе.
Др. Р. Гарошка, Выдавец
Падпіска 6 даляраў на год

НАРАДА РАДЫ БАПЦ

У нядзелю 20 травеня сёлета, пасьля Божае службы ачоленае Ўладыкам Архіяпіскапам Мікалаям у парахвіі Жыровіцкае Божае Маці ў Гайлэнд Парк, Ню Джэрзі, адбылася нарада Рады Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы. Старшынстваваў Уладыка Архіяпіскап Мікалай. Пасьля малітвы й багаславеньня, Ўладыка запрапанаваў ушанаваць памяць нядаўна адышоўшых на вечны супачынак ахвярных працаўнікоў нашае Царквы: Інж. Міколу Гарошку — сябру Рэвізыйнае Камісіі БАПЦ і Старшыню Парафіяльнае Рады Катэдральнага Сабору Сьв. Кірылы Тураўскага ў Ню Ерку, Мікалая Стальмашыка — Старшыню Парахвіяльнае Рады парахвіі Сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронта, Канада й Хведара Міраноўскага Старасту Парахвіі Сьвятой Тройцы ў Дораты, Ню Джэрзі.

На нарадзе абмяркоўваліся важнейшыя праблемы Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы. Агульную кароткую інфармацыю аб сучасным стане Царквы зрабіў Сакратар Кансысторыі, Прат. Васіль Кэндыш. Зроблены быў агляд дзейнасьці ўсіх 15-і парахвіяў, якія абслугоўваюць 13 духаўнікоў. Апошнім часам былі пасьвячаны ў сан Ерэяў: а. Др. Расьціслаў Войтэнка з прызначэньнем да Катэдральнага Сабору Сьв. Кірылы Тураўскага ў Ню Ерку, а. Аўген Сітнік для парахвіі Сьв. Апосталаў Пятра й Паўла ў Адэляйдзе, Аўстралія й Інж. Ян Бруцкі ў сан Дыякана. Шырэй абмяркоўвалася пытаньне набыцьця асяродку для Мітраполіі БАПЦ. Пастаноўлена шукаць месца ў ваколіцах Ню Брансвіку, Ню Джэрзі. На нарадзе была выбрана Камісія ў наступным складзе: Мітр. Прат. Васіля Кэндыша, а. Аляусандра Яноўскага, а. Расьціслава Войтэнкі, Сп.сп. Мікалая Войтэнкі й Генадзія Дубагі, якая займецца пошукамі адпаведняга асяродку. Зараз-жа пасьля паседжаньня Камісія агледзела адзін асяродак дзе маецца дом у добрым стане й тры з паловай акры зямлі, які надаваўся-б для нашых патрэбаў.

Скарбнік Кансысторыі, Сп. Мікалай Войтэнка, злажыў фінансавую справаздачу, падкрэсьліўшы, што ў апошнія два гады, паступленьні ахвяраў на Кансысторыю й на будову Цэнтру БАПЦ, былі вельмі скупыя. Кіраўнікі парахвіяў й Парахвіяльныя Рады не праявілі большае актыўнасьці ў арганізаваньні зборак у сваіх парахвіях. Будзем спадзявацца што ў гэтым годзе справа будзе належна сарганізавана з лепшымі вынікамі.

Пашырэньне дзейнасьці Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы належыць да нашага сьвятога, нацыянальнага абавязку.

— Прат. Васіль Кендыш

Прафэсар Уладзімер Пічэта

Міхась Белямук

Прафэсар Уладзімер Пічэта

Бацька Ўладзімера Пічэты, Іван, нарадзіўся ў Мостары ў Гэрцагавіне, але, каб уратавацца ад турэцкіх рэпрэсіяў, змушаны быў пакінуць Бацькаўшчыну. Пасьля колькі гадоў блуканьня, ён прыехаў у Кіеў, паступіў у Духоўную Сэмінарыю, каторую закончыў у 1867 г. Неўзабаве ажаніўся, атрымаў пасьвячэньне й выехаў, праўдападобна ў Магілёўшчыну, але быў вельмі коратка, бо калі радзіўся сын Уладзімера 21 кастрычніка 1878 г., дык а. Іван быў выкладчыкам гісторыі ў Духоўнай Сэмінарыі ў Палтаве. У 1888 г. пераяздждае ў Віцебск як выкладчык гісторыі ў Духоўнай Сэмінарыі. Падрастаючы Ўладзімер Пічэта слухаў апавяданьні бацькі, ня толькі гісторыю гэрцагавінскага народу, але й пра ўдзел беларускай моладзі ў змаганьні 1875—1877 гг. за правы й свабоду гэрцагавінскіх патрыётаў. Апавяданьні ўзьдзейвалі на пазьнейшы сьветапагляд Уладзімера Пічэты. Закончыўшы клясычную гімназію, У. Пічэта паступіў на гістарычна-філялягічны факультэт Маскоўскага Ўнівэрсытэту. Канчаючы яго ў 1901 г., напісаў працу аб сваім суседу-харвату: „Меркаваньні Юрыя Крыжаніча аб Маскоўскай дзяржаве й грамадзтве..."

Неўзабаве, пасьля заканчэньня ўнівэрсытэцкіх студыяў, Ул. Пічэта атрымовае працу настаўніка ў Карастышаве, але ў верасьні 1903 г. пераязджае ў Екіцерінаслаўль (Днепрапетроўск) дзе выкладае гісторыю ў гімназіі й зьяўляецца адным з заснавальнікаў Архіўнай Камісіі й часапісу „Летапіс". Аднак, амбіцыі Ул. Пічэты не задавальняе настаўніцкая праца й ён пераязджае ў 1905 г. ў Маскву, дзе знаходзіўся Архіў Вялікага Княства Літоўскага. Пічэта ў даволі кароткім часе апрацовуе й публікуе сваю першую працу прысьвечаную гісторыі Вялікага Княства Літоўскага: „Літоўска-польскія уніі". Другая ягоная праца, апублікаваная ў тым-жа 1909 годзе, мела такі назоў: „Внешняя політіка і рост террітор і Московского государства в 16 веке", у каторай паказана захопніцтва зямель Вял . Кн. Літоўскага Масквой. Публікацыі зьвярнулі ўвагу праф. М. Доўнар-Запольскага й ён зьвярнуўся да Пічэты, каб прыняў удзел у выданьні „Руская історія в очерках і статьтях". Ул. Пічэта напісаў артыкул „Літовско-русское гасударство". Тэмай магістэрскай дэсартацыі Пічэта абраў Аграрную Рэформу Жыгімонта Аўгуста. За першую частку, „Подготовка і проізводство рэформы", ён у 1917 г. атрымаў тытул магістра, а за другую частку, „Отношэнія літовско-русского общчества у аграрной реформе...", у сакавіку 1918 г., званьне доктара гістарычных навук.

Паколькі Беларусь тады ня мела ўнівэрсытэту, дык, калі выбухла рэвалюцыя, то беларуская інтэлігэнцыя запатрабавала адкрыцьця ўнівэрсытэту, а прафэсары Доўнар-Запольскі й Я. Карскі апрацавалі праекты статутаў. Аднак, ваенныя падзеі не давалі мажлівасьцяў рэалізаваць лятуценьні нацыянальнае інтэлігэнцыі. Паколькі ладная частка беларускае інтэлігэнцыі апынулася ў Маскве, дык у 1918 г. яны там залажылі Беларускае Навуковае Таварыства. На старшыню абралі Ул. Пічэту. Дзякуючы яму, М. Янчыку й А. Ясіньскаму арганізаваўся Беларускі Народны Унівэрсытэт, а слухачамі былі беларускія настаўнікі й беларуская студэнцкая моладзь. Праф. Пічэта чытаючы лекцыі ў Беларускім Народным Унівэрсытэце на тэму „Раньняя гісторыя беларускага народу", цьвердзіў што беларускі народ мае самастойную гісторыю й толькі ў

(працяг на 8-й бачынцы)

400-ГОДЗЬДЗЕ ВІЛЕНСКАГА ЎНІВЭРСЫТЭТУ 1578-1978

В. ПАНУЦЭВІЧ

(пачатак і працяг у №№18–19)

КАСАЦЫЯ ЕЗУІТАЎ І ВІЛЕНСКАЙ АКАДЭМІІ ПОЛАЦКАЯ ЕЗУІЦКАЯ АКАДЭМІЯ Й ЯЕ ЛЁС

Бульля папы Клемэнта XIV з 21 ліпеня 1773 г. абвесьціла касацыю Таварыства *Езуітаў*, заснаванага ў сярэдзіне 16 ст., якое адыграла перадавую ролю у Каталіцкай Царкве ў часе Рэфармацыі й рэлігійных войнаў ды сталася ў 18 ст. перадавой арганізацыяй місыйнага характару на усіх кантынэнтах сьвету... І тут нечакана – *касацыя!*...

Сама Бульля не падавала прычынаў касацыі. Можна аднак думаць, што папа Клемэнт XIV выкарыстаў касацыю Езуітаў, як вялікую „зброю" супраць нарастаючых „саюзаў" агрэсыўных народаў, дзеля зьняволеных слабейшых суседніх народаў, падзяліцца іх тэрыторыяй і багацьцямі, а насельніцтву сілай накінуць свае мовы, захапіўшы іх нацыянальныя старадаўнія тэрыторыі. Клясычным прыкладам такой народа-забойчай змовы быў саюз: Расеі, Прусіі й Аўстрыі („трох чорных арлоў"), які зманатаваўся на самым пачатку 18 ст. 15-га жніўня 1772 г. гэтыя самыя „тры чорныя арлы" дakaналі так зв. „другога" падзелу Вялікага Княства Літоўскага й Польшчы. Расея захапіла: беларускую Лівонію (Інфлянты), Полаччыну па правым цёку Зах. Дзьвіны, а на левым па Глыбокае, Лепель, Чашнікі; усё Мсьціслаўскае ваяводзтва ды частку Менскага ваяводзтва з Рагачовам, Прапойскам, Чачэрскам і Гомелям, усяго 92 тыс. кв. км з 1.3 міліёнам насельніцтва.

У дакуманце падпісаным Кацярынай і яе змоўнікамі, Прусыяй і Аўстрыяй, у Петраградзе (5 жніўня 1772) ў арт. 5, гаварылася:

„Рымскія абодвых абрадаў каталікі маюць карыстацца ў адышоўшых да Расеі правінцыях у цывільных правох усімі сваімі ўладаньнямі, рухомымі й нерухомымі. А што датычыць веры, то аставацца ім пры сваім папярэднім стане, гэта значыць, ім будзе можна адпраўляць службу божую паводля сваіх абрадаў (заходняга й усходняга), і мецъ усе тыя цэрквы з прыналежнымі ім землямі, якія былі ў іх уладаньні ў часе далучэньня іх да Расеі". (Полн. Собр. зак. Росии, /1830/ XIX, 1770–1773).

Ужо самая рэакцыя Расеі й Прусіі на папскую касацыю Езуітаў, менавіта не прызнаньне яе кайзарам Прускім Фрыдрыкам II і царыцай Расеі Кацярынай II, сьведчыць бязспрэчна аб палітычным ходзе папы Клемэнта XIV: зьняць з сусьветнага фронту Езуітаў ды гэтым паставіць агрэсыўныя імпэрыі ў клапатлівым стане з прычыны недахопу патрэбнай інтэлігенцыі, школаў і г.д.

Кацярына II ўжо выдала 14 кастрычніка 1773 г. загад Полацкаму генерал-Губэрнатару Крэчэтнікаву, каб ён утрымаў надалей існаваньне Езуітаў на ўсіх землях ВКЛ, далучаных да Расеі ў 1772 г. У той час на гэтых землях былі: 4 езуіцкія Калегіі, 2 Рэзыдэнцыі, 12 місыйных Дамоў з 6 школамі. Усяго было 178 высока адукаваных езуітаў.

Полацкая Калегія была паднесена ціхім загадам Кацярыны II да годнасьці ПОЛАЦКАЙ АКАДЭМІІ. Адначасова Кацярына II ў Полацку ўтварыла *Цэнтар Езуіцкага Руху*. Гэта значыць, усе „скасованыя" езуіты папскай бульляй, якія знаходзіцца ў іншых краінах сьвету, могуць далей прадаўжаць сваю дзейнасьць, але ўжо з ласкі Кацярыны II. Такім чынам многія езуіцкія місіі на ўсіх кантынэнтах сьвету выкарыстоўвалі „парасон" Кацярыны II, ды атрымоўвалі з Полацкага цэнтру адпаведную дакумантацыю. Прыкладам такой „езуіцкай" палітыкі Расеі была пэнэтрацыя Езуітаў Полацкага Цэнтру, які Кацярынай II згодна з расейскай школай названы быў „беларускім", была апэратыўная місыйная група езуіцкая ў Штаце Мэрыленд, ЗША. Яна ацалела, бо атрымала прызнаньне з „беларускага полацкага цэнтру". Зацемім яшчэ, што ў гэтым часе Расея пачынала свой штурм на далёкім Усходзе з мэтай апанаваньня Японіі, Кітаю й Паўночнай Амэрыкі. Езуіты, як найбольш эдукаваны элемэнт каталіцкай Царквы, былі пратэгаваныя царскімі ўладамі Расеі.

Такім чынам ў 1780 г. ПОЛАЦКАЯ АКАДЭМІЯ была пацьверджаная Віленскім япіскапам Масальскім пры ціхай згодзе папы Пія VI да годнасьці ПОЛАЦКАЙ АКАДЭМІІ. Полацак тады стаўся галоўнай самастойнай сталіцай ацалелых езуітаў у Аўстрыі, Прусіі, Расеі, ЗША, Лацінскай Амэрыкі, але не на доўга...

Дадайма да гэтага факты русыфікацыйнай палітыкі Кацярыны II на занятых землях ВКЛ (1772). У той час стан вунійнай Царквы прадстаўляўся наступна: агулам налічвалася ў Полацкай вунійнай архіяпархіі 596 парахвіяў, злучаных у 27 дэканатаў, з чаго ў ацалелых правінцыях ВКЛ аставалася 130 парахвіяў (7 дэканатаў). Інакш кажучы, 466 парахвіяў (20 дэканатаў) апынулася пад Расеяй. На агульны лік 1.3 мільёнаў насельніцтва (бяз Смаленшчыны) у гэтай зоне праваслаўных было больш за 250,000 душ, рыма-каталікоў – 50,000. Галоўную масу тварылі вуніяты, сягаючы 1 мільёна душ. (Ч. Сіповіч, Кіеўская Мітраполія ў сярэдзіне 18 ст. „Божым Шляхам" №4, 1951).

У той час Магілеўская праваслаўная япархія на занятых Масквой землях мела адно 3 цэрквы, але пад канец жыцьця Кацярыны II (1795), яна гвалтам адабрала ад беларускай Вунійнай Царквы 433 цэрквы й 250,000 насельніцтва. Тады архіяпіскап Полацкі Смагажэўскі востра запратэставаў супраць расейскай царскай палітыкі...

Становішча пагоршылася ў 1779 г., калі арх. Язон Смагажэўскі быў пакліканы на становішча Мітрапаліты ў ВКЛ. Спачатку ён хацеў мець за сабой і Полацкую катэдру, але гэтаму супрацівілася Кацярына II. Яна ўтварыла Полацкую Кансісторыю з 3-х асобаў сьвецкіх дзеля адміністрацыі япархіяй. Сэнс гэтай палітыкі быў такі, што прызнаючы Полацкую кансісторыю, прызнаецца й Расейскую кансісторыю ў Петраградзе, а гэта значыць Расею, як Імпэрыю... Пасьля чатырох гадоў адсутнасьці вунійнага архіяпіскапа ў Полацку (1780) вунійная Царква страціла блізу 100 тыс. душ...

Што асабліва палохала Расею ў пэрыядзе касацыі Езуітаў, гэта дзейнасьць *Базыльянаў*. Ад 1743 г. Базыльяны сваёй дзейнасьцю ахапілі тэтыторыю ВКЛ (Беларусь і Украіну) шматлікімі вышэйшымі школамі, а сярэднімі амаль паўсюдна. Высокая Школа Тэалёгіі існавала ў Вільні й Львове; маральнай тэалёгіі – у Сьвержані, Лаўраве й Камянцы; філязофіі – у Полацку, Віцебску, Луцку, Жыдычыне, Холме, Загайцах, Замасьці й Трубоўлі; рыторыкі – у Беластоку, Крэхаве, Збаражы, Вечыне, Мільчы, Сатанове, Шчаплотах, Крэмянцы й Загараве.

Публічныя школы тэалёгіі існавалі ў Шаргорадзе й Гумане; філязофіі ў Жыровічах, Варунах, Уладзіміры (Валынскім), Любачы; рыторыкі – у Бучачу, Гошчах і Якубштаце (Курляндыя)...

Пасьля касацыі Езуітаў Базыльяны пераняллі 22 сярэднія школы ў ВКЛ. Мелі таксама багатыя друкарні ў Вільні й Пачаеве. У сталічным месьце Вільні ў базыльнскіх мурох сваю ДУХОЎНУЮ АКАДЭМІЮ...

ГАЛОЎНАЯ ШКОЛА ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

У 1775 г. на прапанову падканцлера ВКЛ Яўхіма Хрэптовіча, сойм прыняў пастанову, пераняць усе паезуіцкія школы ў ВКЛ і фонды ды арганізаваць школьніцтва ўсякага тыпу пад дзяржаўнай адміністрацыяй ды кантроляй. Тады была прынятая пастанова ў Сойме: стварыць КАМІСІЮ НАРОДНАЙ АСЬВЕТЫ...

Праца над пераняцьцем Камісіяй школьніцтва цягнулася 10 гадоў. Камісія выпрацавала адналітую школьную сыстэму для ўсяе Рэчыпаспалітай з тым, што ў Польшчы ўсе школы маюць падпарадкавацца Галоўнай Школе ў Кракаве (б. Кракаўскай Акадэміі), а ўсе школы ў ВКЛітоўскім Галоўнай Школе ў Вільні (б. Віленскай Акадэміі).

Сам галоўны КУРАТАР школьніцтва ў ВКЛ – ЯЎХІМ ХРЭПТОВІЧ, шчорсаўскі маёнтка-ўладальнік, быў чалавекам сьветлым, паступовым і адданым свайму народу. Ён усе свае багацьці й сілы аддаў на культурныя й эканамічныя патрэбы ВКЛ, заахвочваючы іншых магнатаў да актыўнай працы дзеля адраджэньня. Ён ня толькі выказваўся за адхіленьня паншчыны, але сам звольніў з абавязку паншчыны ўсіх сваіх падуладных. У Шчорсах арганізаваў публічную бібліятэку, сярэднюю школу, тэатр, і гэтым заахвочваў іншых магнатаў да культурна-нацыянальнага Адраджэньня.

На чало ГАЛОЎНАЙ ШКОЛЫ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА быў пастаўлены знаменіты вучоны таго часу, наш суродзіч з эўрапэйскай славай астраном, Марцін ПАЧАБУТ. Ён дасюль быў прафэсарам Віленскай Акадэміі ды дырэктарам Віленскай Астранамічнай Абсэрваторыі, заснаванай ў 1753 г.

Марцін Пачабут адразу паставіў Галоўную Школу ВКЛ на эўрапэйскі ўзровень, групуючы ў ёй краёвыя й замежныя прафэсарскія сілы. Сярод іх заслугоўваюць на ўвагу: *Тамаш Гусарэвіч* – прафэсар гісторыі, заснавальнік нашай гістарычнай школы, зь якой вышлі: Нарбут, Лелевэль, Даніловіч, Анацэвіч, Ярашэвіч і інш. Далей: *Геранім Страйноўскі* – прафэсар мовы й літаратуры. *Гвінглейм Калінскі* ды *Міхал Карповіч* – прафэсары тэалёгіі, *Гуцэвіч* – прафэсар архітэктуры, *Францісь Міліконт Нарвойш* прафэсар матэматыкі...

Дзеля падрыхтоўкі собскіх навуковых кадраў пры паасобных факультэтах былі створаныя сэмінарыі з багатымі бібліятэкамі й кабінэтамі. Зь іх вышлі свае вучоныя, як *Міхась Пэлка-Палінскі, Захар Нямчэўскі, Гіпаліт Румбовіч, Валеры Гурскі й іншыя.*

ГАЛОЎНАЯ ШКОЛА ВКЛ Ў ВІЛЬНІ мела чатыры факультэты: 1) матэматычна-фізычны, 2) лекарскі, 3) права й эканоміі, 4) літэратуры, гісторыі й вольных навукаў (мастацтва) і тэалёгіі. Сюды адносіліся катэдры: Літаратуры, Гісторыі, Філязофіі, Архітэктуры, Мастацтва, Тэатру й інш.

За 25 гадоў свайго існаваньня Галоўная Школа ВКЛ ў Вільні й школы ёй падуладныя здолелі выпусьціць тысячы людзей з высокай навукай, і гэтымсамым стварыць умовы для вялікага супраціву Расеі, пры дапамозе антырасейскіх паўстаньняў, ды антырасейскай філязофіі...

Захопніцтва Масквой у 1793 і 1795 гг. Вялікага Княства Літоўскага, нашай гістарычнай Дзяржавы й падзел нашых земляў паміж Масквой, Прусіяй і Аўстрыяй (Прусія тады захапіла нашую Беласточчыну, Падляське й Сувальшчыну. Аўстрыя – паўдзённае Падляське), што мела ўплыў на далейшы ход падзеяў.

Вялікая частка вучоных і прафэсараў загінула ў часе Паўстаньня Касьцюшкі ў 1794 г., або апынулася паза межамі гістарычнай Літвы...

Сама Кацярына II, займала непрыхільнае становішча да Школьніцтва ў ВКЛ, але яго ў той час не ліквідавала, каб дзеля маскоўскіх меркаваньняў не завострываць лішня антымаскоўскай варажнечы.

Пасьля сьмерці Кацярыны II (1796) заняў царскі пасад Павал I, (1796–1801), ведамы з вольнадумных поглядаў, за часоў якога пачалася вялікая гульня з Палякамі. Справа ў тым, што пасьля Паўстаньня Касьцюшкі (1794) загінула ў баях, або апынулася на Захадзе, пераважна ў Францыі, вялікая частка беларускай інтэлігэнцыі, дзе вытварылася сільная беларуская й польская эміграцыя. У Парыжы знаходзіўся кіруючы Цэнтар яе з Барсам на чале. Францыя прыцягвала эмігрантаў абодвых народаў таму, бо яна ў той час вяла вайну з Аўстрыяй, а з гэтым лучыліся надзеі, што дойдзе да вайны таксама з Прусіяй і Расеяй. Калі перамовы Гэнрыка Дамброўскага з прускім урадам у 1796 г. у справе адбудовы Польшчы й ВКЛ пад нямецкім пратэктаратам праваліліся, вочы ўсіх зьвярнуліся зноў на Францыю, Дырэктарыят якой дазволіў Дамброўскаму на тварэньне 2-х легіёнаў (польскага й беларускага) у Італіі ды суседніх краінах, як дапаможную сілу Францыі ў вайне з Аўстрыяй. Аб сіле стаўкі на Францыю і на свае легіёны сьветчыць „мазурэк Домбровскего": „Ешчэ Польска не згінэла"... „Марш, марш Домбровскі, з земі влоской до Польскі..."

Паводля пляну, прадсталенага Дамброўскім Банапарту ў 1797 г. легіёны мелі прайсьці праз Балканы, увайсьці ў Букавіну, а адтуль у Галіцыю, дзе мела ўтварыцца галоўная паўстанчая база на землях, занятых Расеяй і Прусіяй. У між-часе адбыліся канцовыя падзелы й захопы ВКЛ й Польшчы, паўстаньне Касьцюшкі, Чатырагадовы Сойм, актыўныя дыпляматычныя намаганьні на замежную акцыю Францыі, Турцыі, Англіі, Швэцыі, каб памаглі недапусьціць да поўнага скасаваньня Рэчыпаспалітай абодвых

народаў: Польшчы й ВКЛ.

Пасьля сьмерці Кацярыны II, Павал I (1796–1801), звольніў Т. Касьцюшку з палону разам зь іншымі ўдзельнікамі паўстаньня (1794), дазволіў устанаўленьня шляхоцкіх соймікаў, мясцовых судоў, адміністрацыі, адхіліў рэлігійны прасьлед каталікоў і вуніятаў ды дазволіў на аднаўленьне некаторых біскупстваў...

Зразумела, і школьная сыстэма аджыла нанава з той-жа сыстэмай, як раней, толькі з большай накіраванасьцю, паколькі тады быў хвальшывы погляд, створаны Расеяй, што „нацыянальнасьць" вызначаецца рэлігіяй: калі „праваслаўны", то лічылі яго „рускім". А калі „лацінік", або „вуніят" – то „паляк".

Марцін ПАЧОБУТ быў рэктарам Галоўнай Школы ў Вільні да 1799 г. Зьмяніў яго *Геранім Страйноўскі*. Ён быў прафэсарам права ў Галоўнай ШКОЛЕ ВКЛ, аўтарам слаўнай у сваім часе кнігі: „Навука аб прыродным і палітычным праве, палітычнай эканоміі й праве народаў". Страйноўскі паходзіў з Волыня, правінцыі ВКЛ, быў піярам, а ў канцы жыцьця – Віленскім біскупам.

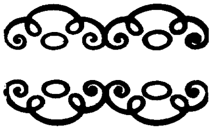
Пакліканьне Страйноўскага на рэктара Галоўнай ШКОЛЫ ВКЛ ня было на нашую думку прыпадковым. Пачобут быў апрача сваёй эўрапэйскай славы – ліцьвіном (беларусам), сэпэратыстам у дачыненьні да Польшчы. Цяпер пры цары Паўле I пачалася расейская гульня з Палякамі, выклікаца палітычнымі меркаваньнямі, пры інспірацыі Чартарыскіх, галоўных прадстаўнікоў польскай патрыятычнай партыі, думаючай апэрціся на Расею. Кн. Адам Юры Чартарыскі, сын генерала Падольскай Зямлі, пасьля падзелу ВКЛ й Польшчы, быў у Петраградзе пры царскім двары прадстаўніком польскіх патэнтатаў на Ўкраіне. Ад 1803 г. ён афіцыйна ўваходзіў у "Негласный Комитет" г. зн. царскі дарадчы камітэт, быў памочнікам міністра замежных справаў Расеі, пасьля міністрам, а ўканцы Віленскім Школьным Куратарам. Паводля Чартарыскага (1804) намаганьні шлі ў тым напрамку, каб узнавіць Польшчу пад скіпетрам Аляксандра I, як польскага караля з украінскімі й беларускімі землямі.

Гэты плян не атрымаў поўнай рэалізацыі. Адбылася толькі першая яго частуа – гэта тварэньне на беларускіх і ўкраінскіх землях польскай прыманкі, што дало магчымасьць кн. Чартарыскаму свабодная рукой у школьніцтве шырыць палянізацыю й польскі патрыятызм.

Вось-жа й назначэньне Страйноўскага, валынчыка, рэктарам б. Галоўнай Школы ў Вільне, (18 красавіка 1803 г.) перамянованай на ВІЛЕНСКІ ЎНІВЭРСЫТЭТ, Віленскай Школьнай Акругі, якая абымала наступныя губэрні: Віленскую, Ковенскую, Горадзенскую, Менскую, Віцебскую, Магілеўскую, Кіеўскую, Падольскую й Валынскую – гэта значыць землі, занятыя Расеяй у 1772, 1793 і 1795 гг. Галоўным Школьным Куратарам Віленскай Школьнай Акругі быў пастаўлены Масквой кн. Адам Чартарыскі.

Вялізны ўздым Віленскага Ўнівэрсытэту вырас на базе магутнага ўздыму так эканамічнага, як культурнага й тэхнічнага земляў Вялікага Княства Літоўскага ў канцы 18 ст. за часоў Ст. Аўгуста Панятоўскага. Так *Міхал Агінскі*, гэтман ВКЛ, у 1768 г. збудаваў канал, названы „каналам Агінскага", які злучае Шчару, прыток Нёмана зь Ясельдай, прытокам Прыпяці, а гэтым самым злучае Балтыцкае мора з морам Чорным. Сойм 1768 г. адзначыў гэтае вялікае эканамічнае дасягненьне пастановай – паставіць у сталіцы ВКЛ памятнік у чэсьць Агінскага..., што аднак з прычыны маскоўскага наезду, ня зьдзейсьнілася... Іншыя вялікія людзі нашага народу, як *Мацей Бутрымовіч*, пасол Пінскі, на Сойм Чатырох-гадовы (1791–1794), спрычыніўся да пабудовы *каналу на Палесьсі*, названым „каралеўскім", які злучае Піну з Мухаўцом ля Берасьця, або Дняпро зь Віслай. *Францішак Нарвойш* паглыбіў Нёман ды ачысьціў яго ад запорных каменных парогаў ля Румшышкаў. Слаўны *Антон Тызэнгаўс*, падскарбнік ВКЛ, у падуладных яму маёнтках эканамічных у *Шаўлях на Жамойці, ў Літве (Беларусі): у Горадні (Ласосна й Гародніца) ды ля Берасьця ў Рэчыцы й Рудзе, заснаваў цэлую сетку прамысловых мануфактураў...*

(далей будзе)

Парахвіяльнае Сьвята ў Дораты

У нядзелю 17 чэрвеня селета ў БАПЦаркве Св. Тройцы ў Дораты, Ню Джэрзі, адбылося парафіяльнае сьвята. Уладыку Мітрапаліта Андрэя, з хлебам і сольлю спаткаў старшыня Парафіяльнай Рады, Сп. Марыноўскі, а з крыжам і прывітаньнямі – настаяцель Парафіі, а. Прат. Карп Стар. У перапоўненай царкве ўрачыстую Божую Службу ачоліў Уладыка Мітрапаліт Андрэй у саслужэньні з Прат. а. Карпам і а. Аляксандрам Яноўскім. Падчас Службы Прат. а. Карп быў узнагароджаны Мітрай за ягоную адданую працу для БАПЦ уключаючы заснаваньне Прыходу Св. Тройцы ў Дораты. Матушка атрымала букет кветак.

Пры заканчэньні Божай Службы й Малебна, Ўладыка Мітрапаліт уручыў нагародные граматы Сп. Мікалаю Войтэнку, скарбніку Кансысторыі, за афярную працу для БАПЦ на працягу 30 гадоў і Сп. Віктару Лосіку із Гайлэнд Парку, наймалодшаму старшыні Парафіяльнай Рады ў БАПЦ.

Па заканчэньні Божай Службы, Мітрафорны Прат. а. Карп, прасіў прысутных на абед у царкоўнай залі, зладжаны Сястрыцтвам Парафіі Св. Тройцы й сямьёю Марыноўскіх. Настрой між прысутных быў вясёлы й песьні напаўнялі царкоўную залю ў часе паміж прамовамі. Вялікай падтрымкай аказаліся суседнія парафіі Жыровіцкай Божай Маці ў Гайлэнд Парку й Св. Кірылы Тураўскага ў Ню Ёрку.

Рэдакцыя газэты „Беларускі ЧАС" вітае а. Карпа з атрыманьнем нагароды – Мітры.

Парахвія БАПЦ ў Адэлайдзе

Апошнімі гадамі парахвіяне царквы Сьв. Ап. Пятра й Паўла праявілі шмат стараннасьці пры разбудове свае царкоўнае маемасьці, як дабудова прытвору, пабудова вялікае залі на царкоўным пляцы й нарэшце надбудова купалаў. Высілкі й ахвярнасьць парахвіянаў прынесьлі й маральнае задаваленьне, бо энэргія была скіравана ў Богу ўгодным кірунку.

Цяпер пры парахвіі Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнай Царквы гуртуецца ўсё беларуска-нацыянальнае жыцьцё. Павялічваецца лік парахвіянаў, а апошнім часам пераняў кіравецтва, нядаўна пасьвячаны Ўладыкам Архіяпіскапам БАПЦ Мікалаям у сан ярэя а. Аўген Сітнік, які быў парахвіянінам ад самага пачатку сарганізаваньня парахвіі.

Прыгожы выгляд царквы прыкоўвае ўвагу, ня толькі жыхароў Адэлайды, але таксама й шматлікіх турыстаў, бо недалёка ад нашага царкоўнага асяродку знаходзіцца футбольны стадыён, дзе зьбіраецца шмат гледачоў і турыстых прыежджых на міжнародныя спаборніцтвы. Ужо некалькі разоў наведвалі нашую беларускую Царкву й прыяжджаючыя сюды савецкі.

Усе мы цешымся сваімі асягненьнямі, маючы сваю беларуска-нацыянальную Царкву, якая нас сабрала ў адну братэрскую сямейку.

– Ул. Акавіты

Царква Сьв. Пятра й Паўла ў Адэлайдзе

Пятнаццатага ліпеня сёлета прыход Пятра й Паўла ў Адэлайдзе, Аўстраліі, Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы, абыходзіў дзень сваіх патронаў.

А 10-й гадзіне раніцы пачалі прыбываць вернікі. Царкоўныя званы пачалі званіць, клікаць вернікаў на службу і нам здавалася што мы знаходзімся там далёка на сваёй Бацькаўшчыне. Людзей сабралася многа. У перапоўненай царкве урачыстую Богаслужбу адправіў настаяцель прыходу, а. Аўген. Пад канец Службы, а. Аўген віншаваў усіх тых, хто мае імя Пятра або Паўла. Хор прасьпяваў „многія лета" нашаму Высокапрэасьвяшчэннаму Мітрапаліту Андрэю, Ўладыку Архіяпіскапу Мікалаю, усім сьвятаром БАПЦ і ўсім парафіянам.

Айцец Аўген запрасіў прысутных да царкоўнай залі на абед зладжаны Сястрыцтвам. 110 асобаў было на абедзе. Народная музыка, танцы, песьні й жартаблівае апаваданьне Сп. В. Зеленеўскага выклікалі вясёлы настрой між прысутных. Бяседа закончылася пасьля 7-й гадзіны вечара.

За смачны абед шчыра дзякуем Сястрыцтву. Дапамажы ім Божа ў далейшай працы.

– Акавіты

ПАПРАЎКА

У №19 „Часу", у артыкуле *Адзін з успамінаў пра С. П. Інж. Міколу Гарошку* – закралася памылка: у пятым абзацы другога слупка чытаем: „Выслалі таксама дэлегата АБСА (Ўладзімера Жылку) на міжнародны кангрэс С.І.Е. (што адбываўся што тры гады) ў Варшаве." – мусіць быць „...кангрэс С.І.Е., што адбываўся тады ў Варшаве".

– В. Ж.-Г.

30 Год Згуртаваньня Беларусаў Канады

9-га сьнежня, 1978, у залі Беларускага Рэлігійна-Грамадзкага Цэнтру ў Таронце Згуртаваньне Беларусаў Канады адзначала 30-я ўгодкі свайго існаваньня.

Урачыстасьць, што пачалася малітвай „Беларусь наша Маці Краіна", мела форму канфэрэнцыі – дыскусійнага вечара й сяброўскай бяседы.

Першая частка вечара складалася з чатырох прээнтацыяў: уводнага слова старшыні Галоўнай Управы ЗБК Сп. В. Касьцюкевіча, рэфэрату Др. Раісы Жук-Грышкевіч „На Трыццатыя Ўгодкі Згуртаваньня Беларусаў Канады", дакладу Др. Яўхіма Скурата „Будучыня нашай эміграцыі" й „брыфу" прадстаўніка беларускай моладзі Канады Сп. Паўлюка Пашкевіча, які свае разважаньні на тэму „Маладое беларускае пакаленьне, як зьмена беларускай грамадзкасьці Канады" выказаў у беззаганнай беларускай мове.

Багатую для душы й розуму страву дапоўніў смачны пачастунак, пасьля чаго пад кіраўніцтвам Др. Барыса Рагулі разьвілася жывая й творчая дыскусія на тэму: А што далей? Дыскусія, з удзелам і голасу маладога пакаленьня, прадаўжалася амаль да поўначы. Агульныя высновы, агульныя думкі выказваньняў можна падсумаваць наступна: Як і дагэтуль, аж пакуль жывём, будзем рабіць, як і рабілі, што толькі можам. Большую ўвагу трэба ўдзяліць маладому пакаленьню й каб болей прыцягнуць яго да беларускага жыцьця, трэба ствараць больш адпаведныя, больш спрыяльныя для маладых абставіны.

Імпрэза закончылася ў добрым настроі адсьпяваньнем Беларускага Нацыянальнага Гімну.

– Р.Ж-Г.

НА ТРЫЦЦАТЫЯ УГОДКІ ЗГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСАЎ КАНАДЫ

Даклад прачытаны на сьвяткаваньні 30-х угодкаў ЗБК

Кожнае пакаленьне, як і кожны чалавек, родзіцца з прызначэньнем з заданьнем да выкананьня.

У пэрспэктыве гісторыі Беларускага Народу й нашае пакаленьне атрымала ў спадчыне ад дзядоў і прадзядаў заданьне й нашы асягненьні, памылкі й недахопы перадамо мы ў спадчыне наступнаму пакаленьню.

Якое-ж заданьне да выкананьня атрымалі мы?

Ад мінулага стагодзьдзя, ад Багушэвіча й Каліноўскага наш народ змагаецца за чалавечыя правы быць гаспадаром на сваёй собскай зямлі. Гэтае імкненьне было зьдзейсьнена якраз 60 год таму назад Тварцамі Акту 25 Сакавіка, Тварцамі Беларускай Народнай Рэспублікі. Дзяржаўная незалежнасьць была аднак хутка ад нас адабраная. І на долю нашага, так як мінулага й наступнага, пакаленьня прыпадае заданьне адваяваньня незалежнасьці Беларусі.

І сьведама, а часам і нясьведама, свайго прызначэньня беларускія юнакі й юначкі, што ў саракавых гадох прыбылі ў Канаду, сталі гуртавацца, каб рабіць беларускую работу.

У статуце заснаванага ў Таронце 28 лістапада, 1948, Згуртаваньня Беларусаў Канады кажацца: „Чынным сябрам ЗБК можа быць кожны Беларус(ка), пражываючы на тэрыторыі Канады, які мае скончаных 18 год, стаіць на грунце 25 Сакавіка..", а ў заданьнях гэтае арганізацыі, 30-ці годзьдзе якое мы сяньня адзначаем, між іншымі пунктамі кажацца: „...г) культурна-асьветная праца сярод беларускага грамадзтва Канады; д) адбудова палітычных канцэпцыяў Беларускага Народу; з) прапаганаваньне незалежніцкай ідэі Беларусі."

З гэтага ўжо відна, што мы, якія апынуліся ў Канадзе, свайго прызначэньня, свае місіі былі сьведамы. А калі так, дык як мы з сваім заданьнем на працягу 30-ці год спраўляліся, што зрабілі, а што занядбалі? Сяньня мы сабраліся, каб падрахаваць нашы асягненьні й нашы недахопы.

* * *

28 лістапада, 1948 г. 14 маладых новапрыбылых у Канаду Беларусаў сабраліся ў прыватным памешканьні ў Таронце й пастанавілі заснаваць Згуртаваньне Беларусаў Канады. Гэтая ініцыятыўная група ў сакавіку 1949 г. адзначыла, магчыма першы раз у гісторыі Канады, Дзень Незалежнасьці Беларусі – 25 Сакавіка, а 28 травеня, 1949, адбыўся ў Таронце Першы Агульны Зьезд ЗБК, пасьля якога былі заснаваны аддзелы ЗБК у Таронце, Гамільтоне, Лёндане, Ашаве, Садбуры й Мантрэалі; 9-га ліпеня Галоўная Управа ЗБК, старшынём якое быў Сп. Кастусь Акула, выдала першы заклік на збор ахвяраў на куплю Беларускага Дому ў Канадзе, а 6-га жніўня, 1949, адбылася першая зборка ў справе выданьня друкаванае газэты ў Канадзе. „Беларускі Эмігран" пад рэдактарствам Сп. К. Акулы выходзіў ад 1948 г. ратапарным спосабам.

З пратаколу 2-га Агульнага Зьезду ЗБК, які адбыўся 27 й 28 траўня 1950 г. на Ліпінкнот у Таронце, відаць, што маладое ЗБК старалася ахапіць дзейнасьцю ўсе важнейшыя дзялянкі жыцьця. Праца тармазілася недахопам памешканьня, сьв айго дому.

На 2-ім Агульным Зьезьдзе ЗБК разглядала: справу куплі дому, пытаньне ідэалягічнага напрамку ЗБК, справу арганізацыі аддзелаў і вярбоўкі новых сяброў.

Арганізацыйны Рэфэрат Галоўнай Управы ЗБК выдаў 20-га ліпеня 1950, заклік у справе вярбоўкі новых сяброў. У закліку між іншым кажацца: „Дарагія Сябры й Сяброўкі! Не давайце растварыцца й загінуць ніводнаму Беларусу ў моры чужынцаў, часта нам варожых."

На Трэцім Агульным Зьезьдзе ЗБК 19 і 20 траўня 1951, на 140 Батэрст у Таронце, старшынём якога быў Сп. Язэп Чорны, а сакратаром сьв. пам. Мячыслаў Рачыцкі, дайшло да расколу ЗБК. Прычынай было ідэалягічнае разыходжаньне.

Раскол адбіўся на сяброх ЗБК з аднаго боку прыгнятаюча, а з другога прычыніўся да мабілізацыі сіл, каб не дапусьціць да занепаду. Сп. Вінцэнт Жук-Грышкевіч арганізуе спасярод сяброў ЗБК групоўку, названую яе сябрамі, „Авангард Беларусі", якая мела за заданьне ўсіленую здысцыплінаваную працу над утрыманьнем і ўзмацаваньнем ЗБК, ды наагул беларускага нацыянальнага жыцьця ў Канадзе. І „Авангард" заданьне сваё выканаў.

У 1952 г. ЗБК стараецца навязаць кантакт з суродзічамі ў ЗША. З ініцыятывы й стараньнем Сп. В. Жук-Грышкевіча ЗБК арганізуе на Купальле на беразе Вэлэнд каля вадаспаду Ньягары Першую Сустрэчу Беларусаў Паўночнай Амэрыкі. Сустрэча адзначала 70-я ўгодкі ад нараджэньня Янкі Купалы. Лейтматывам сустрэчы быў рэфэрат Сп. В. Жук-Грышкевіча на тэму „Янка Купала, як грамадзкі дзеяч".

Важным асягненьнем гэтага году было адкрыцьцё ў восені на Ўнівэрсытэце Таронта лектарату Беларусаведы, лектарам як і ініцыятарам якога быў Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч.

Трэцім канкрэтным асягненьнем, таго часу, было заснаваньне стараньнем Др. В. Жук-Грышкевіча ў 1953 г. Беларускай Касы Самапомачы, (Беларусіен /Таронто/ Крэдыт Юніён Лімітэд). Каса залегалізавана канадзкімі ўладамі... Новая эканамічная беларуская арганізацыя приступіла да працы.

Дзейнасьць „Авангард" і лектарат беларусаведы спыніліся з выездам, у пачатку 1954 г., Др-а В. Жук Грышкевіча ў Нямеччыну.

1954 год даў багатыя плёны пяцігадовай працы ЗБК. 5 красавіка 1954 г. ў сьвятліцы ЗБК пры 140 Батэрст Стр. у Таронце адбылася „Канфэрэнцыя грамадзкіх і палітычных установаў Таронта" і на гэтую канфэрэнцыю былі запрошаны: „Сябры Галоўнай Управы, Наглядная Рады, Сяброўскі Суд ЗБК, Радныя Беларускай Народнай Рэспублікі, Кантрольная й Пажычковая Камісыя Беларускай (Таронта) Касы Самапомачы, Сябры „Авангарду", Кіраўнічыя й Кантрольныя Ворганы Беларускага Выдавецкага Фонду ў Канадзе.

Такой канфэрэнцыяй „грамадзкіх і палітычных установаў Таронта" пачынаецца год, а пад канец лета 1954 г. ЗБК купіла доўгачаканы першы Беларускі Дом у Канадзе, што знаходзіўся на Дандас 1000 у Таронце. Старшынём ЗБК былі тады сьв. пам. Маг. Алесь Грыцук, а сакратаром Сп. М. Ганько.

З двох найпрыгажэйшых пакояў дому пабудавалі першую ў Канадзе БАПЦарку Сьв. Кірылы Тураўскага. Як помнік сьв. пам. Мячыславу Рачыцкаму дагэтуль захаваліся зробленыя ім памастацку царскія дзьверы йканастасу. Першая Багаслужба ў БАПЦ ў Таронце адбылася 2-га кастрычніка 1954. Служыў яе настаяцель а. Міхаіл, які вясной 1954 г. закончыў Духоўную Сэмінарыю ў Вініпэгу й быў высьвечаны сьвятаром. А 20-га лістапада адбылося ўрачыстае высьвячэньне Беларускага Дому ў Таронце Яго Праасьвяшчэнствам Архіяпіскапам БАПЦ Уладыкам Васілём у прысутнасьці вялікай колькасьці суродзічаў з Канады й ЗША.

І так, ня гледзячы на цяжкасьці й маральны ўдар, які быў падзел ЗБК, Згуртаваньне Беларусаў Канады ў 1954 г. здабыла сабе матар'яльную й рэлігійную базу. Мела незалежную царкву, свой дом, сваю Касу Самапомачы, сваю друкаваную газэту пад рэдактарствам Сп. К. Акулы.

У верасьні 1956 г. ЗБК ладзіць 2-ю Сустрэчу Беларусаў Паўночнай Амэрыкі ў Таронце й на Цэнтрал Айлэнд.

У 1957 г. на сьвяткаваньні 25 Сакавіка ў Таронце даў канцэрт ведамы беларускі сьпявак Пётра Конюх.

На 1958 год прыпадаюць 40-я ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці БНР і 10-я ўгодкі ЗБК. Абедзьвум гадавінам аддаецца адпаведная пашана.

Праз 5 год сядзібай ЗБК быў дом на Ландас 1000. У 1959 г. ЗБК гэты дом прадае, а грошы з прадажы ўкладае ў куплю Беларускага Рэлігійна-Грамадзкага Цэнтру на 524 Ст. Клярэнс Авэ. ў Таронце. Будынак гэты быў набыты ў канцы жніўня, а 21 й 22 лістапада быў ён высьвечаны Яго Праасьвяшчэнствам Архіяпіскапам БАПЦ Уладыкам Васілём.

1960–я гады

Ужо ў пачатку 60-х гадоў у Канадзе пакучай сталася праблема двумоўнасьці Канады, дзеля якое была створана адумыслова „Ройал Комішн". Ці дзеля вонкавых прычын, ці перадусім дзеля таго, што ЗБК ужо ўсталявалася, у кажным выпадку яно ўсё актыўней пачынае ўваходзіць у русло канадзкага жыцьця. Грамадзкія арганізацыі Канады, а ў тым ліку й ЗБК, былі запрошаны „Ройал Комішн" выказацца ў справе двумоўнасьці Канады. Старшыня Галоўнай Управы ЗБК Др. Барыс Рагуля падае ў „Ройал Комішн" для Двумоўнасьці й Двукультурнасьці Канады „брыф" ад імя ЗБК.

Шматбаковы ўдзел ЗБК бярэ ў адзначэньні стагодзьдзя Канады. Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч у супрацоўніцтве з Сп-няй Лын Кулеш апрацаваў артыкул пра Беларусаў у Канадзе для кнігі „Дээ Канэдыен Фэмілы Трыі" выдадзенай Дэпартамэнтам оф Стэйт у Атаве ў 1967 г., а на канфэрэнцыі славістаў у Атаве, у якой браў удзел ад імя ЗБК, прачытаў ён даклад на тэму „Беларусы й Канадзкія Статыстыкі". Артыкул надрукаваны ў выданьні канфэрэнцыі „Слявз ін Кэнада", т.ІІ,1968.

Сп. Бпрыс Кірка выступае з сваёй танцавальнай групай на цэнтэніал фэстывалях Таронта.

Як свой „цэнтэніал праджэкт" Беларусы купілі фарму „Слуцак", што знаходзіцца каля 250 кілёмэтраў на поўнач ад Таронта, ды якая сталася беларускім летнім рэсортам.

19-ты Агульны Зьезд ЗБК у 1968 г. – „Годзе Людзкіх Правоў" – прымае рэзалюцыю ў абароне людзкіх правоў Беларускага Народу, і рассылае яе амаль усім дэлегацыям Задзіночаных Нацыяў і Прэм'еру Канады. Старшынём тады быў Сп. М. Ганько.

У нутроным жыцьці ЗБК 60-я гады былі гадамі ўзмоцненай нацыянальна-культурнай і арганізацыйнай дзейнасьці.

У 1962 г., калі старшынём Г. У. быў Сп. В. Касьцюкевіч, ЗБК ладзіла 3-ю з чаргі ў Канадзе Сустрэчу БПА. У гэтых гадох выходзіць на арэну Каардынацыйны Камітэт, які ў 1966 г. пад старшынствам Др. В. Жук-Грышкевіча, афармляецца статутам, як сталая арганізацыя пад назовам „Каардынацыйны Камітэт Беларусаў Канады", сябрамі якога тады былі Згуртаваньне Беларусаў Канады, Беларускае Нацыянальнае Аб'еднаньне й Самапомач Ашавы.

У жніўні 1965 г. паўстае Задзіночаньне Беларускіх Жанчын Канады пры ЗБК і парафіі БАПЦ пад старшынствам аўтаркі гэтых радкоў, а ў лістападзе 1968 г. – БІНіМ ў Канадзе пад старшынствам Др. В. Жук-Грышкевіча.

60-я гады былі роскітам нацыянальна-культурнай працы. Апрача сыстэматычна адзначаных дзён Незалежнасьці Беларусі й Героеў Беларусі, ЗБК у 1963 г. адзначае 100-я ўгодкі паўстаньня Кастуся Каліноўскага, у 1965 – 125-я ўгодкі ад нараджэньня Францішка Багушэвіча, у 1966-м – 60-я ўгодкі Нашай Нівы, 50-я ўгодкі ад сьмерці Алёйзы Пашкевіч-Цёткі. Гэтыя апошнія, як рэфэрат на тэму: „Пачаткі нацыянальнага адраджэньня ў Беларусі" арганізавала ЗБЖК.

На цэнтэніял Канады прыпадаў і вялікі беларускі юбілей – 450-я ўгодкі Беларускага Друку запачаткаванага Др-ам Францішкам Скарынам з „слаўнага града Полацка", які, як сам казаў, для пажытку люду паспалітага пераклаў на беларускую мову, бо з такой мовай Бог на сьвет яго пусьціў, Біблію, першую кнігу якую надрукаваў у Празе Чэскай у 1517 годзе. Гэтым Др. Францішак Скарына даў пачатак ня толькі беларускаму друку, але й друку на ўсходзе Эўропы.

Урачыстае адзначэньне гэтага слаўнага нашага юбілею ЗБК спалучыла з адзначэньнем і стагодзьдзя Канады. У праграму ўрачыстасьцяў уваходзілі: вялікая выстаўка Старога Беларускага Друку, урачысты сход і сяброўская бяседа.

Пасьля адкрыцьця выстаўкі Культурна-Асьветным Рэфэрэнтам ЗБК, аўтаркі гэтых радкоў, высокі канадыйскі ўрадавец Сп. Глын Алын даў даклад аб стагодзьдзі Канады, а Др. В. Жук-Грышкевіч зрабіў рэфэрат у беларускай і ангельскай мовах аб Пачатках Беларускага Друку.

У 1968 годзе ЗБК аддае пашану Залатому юбілею БНР і сьвяткуе сваё 20-я ўгодкі выстаўкай матар'ялаў зь дзейнасьці арганізацыі, акадэміяй, канцэртам і сяброўскай вечарынай.

60-я гады зачыняе, актыўны ў кулькурна-асьветнай працы, 1969 год. У лютым ЗБЖК ладзіць вечар паэзіі Натальлі Арсеньневай з удзелам самой Паэткі. У жніўні ЗБК жалобнай акадэміяй і выстаўкай адзначае 50-я ўгодкі сьмерці Івана Луцкевіча й 40-я сьмерці Антона Луцкевіча.

1970-я гады

У Канадзе набракаюць ідэямі шматкультуралізму, Квэбэцкім нацыяналізмам і сэпэратызмам, а ў нашым нутраным беларускім жыцьці трагэдыямі ў людзёх. Вясной 1970 году трацім зараз двох павадыроў: палітычнага – Старшыню Рады БНР інж. Міколу Абрамчыка, і рэлігійнага – Яго Праасьвяшчэнства Архіяпіскапа БАПЦ Уладыку Васіля. Пасьля адыходзяць ад нас у вечнасьць яшчэ хлапчуком Алесь Акула. У 1972 г. Мячыслаў Рачыцкі, у 1976 – маг. Алесь Грыцук, а нядаўна старшыня Парафіяльнай Рады М. Стэльмашак. (Іхнюю памяць на гэтым мейсцы ўшанавана хвілінай маўчаньня).

Ды жыцьцё ня спынялася! У пачатку 1970 г. у ККБК набыло двох новых сяброў: БІНіМ у Канадзе й Саюз Беларускай Моладзі Канады. Старшынем ККБК ад 1970 году Мэер Таронта што год абвяшчае, у сувязі з днём Незалежнасьці Беларусі, Беларускі Тыдзень у Таронце, у часе якога на ратушы Таронта ўзьвіваецца Беларускі Нацыянальны Бел-Чырвона-Белы Сьцяг.

У гэтым годзе ЗБЖК адзначыла 60-я ўгодкі жыцьця паэткі Ларысы Геніюш імпрэзай з дакладам аўтаркі гэтых радкоў на тэму: „Ларыса Геніюш – яе жыцьцё й паэтыцкая дзейнасьць."

1971 год быў годам важных падзеяў, якія не маглі не адбіцца на жыцьці ЗБК. Прэм'ер Канады П. Э. Трудо абвесьціў палітыку шматкультуралізму, ці інакш, права на жыцьцё й рост усіх культур Канады, у тым ліку й беларускае й права быць самім сабой.

У гэтым-жа годзе адбыўся й парапіс насельніцтва Канады. ККБК, праз сябру ЗБК Др. В. Жук-Грышкувіча, увайшоў у паразуменьне й супрацоўніцтва з Доміньён Бюро оф Статыстыкс дзеля таго, каб парапіс у адносінах да Беларусаў Канады адбыўся больш праўдзіва. У мінулым Беларусы Канады часта былі запісаны Расейцамі, ці Палякамі, а іхняе паходжаньне замест Беларусі было паданае, як Расея ці Польшча. Дзеля таго, каб гэтых памылак у перапісе 1971 году было як найменш, выдана была лістоўка друкам у беларускай і ангельскай мовах з паясьненьнямі, як адказваць на пытаньні анкеты перапісу. Лістоўка была пашырана па ўсіх беларускіх асяродках Канады.

З ініцыятывы й стараньнем Саюзу Беларускай Моладзі Канады пад старшынствам Паўлюка Пашкевіча, ды зь не малым удзелам сяброў ЗБК, у залі БР-ГЦ першы раз наладжаны быў беларускі павільён МЕНСК, як удзельнік „Каравану Таронта". І ад 1971 г. павільён МЕНСК сыстэматычна з году ў год прыцягвае тысячы наведвальнікоў, і знаёміць іх зь беларускай культурай і яе народам.

У Лёндане ў Англіі 15 травеня, 1971, адбылося ўрачыстае адкрыцьцё й высьвечаньне адзінай такога маштабу за мяжой Беларускай Бібліятэкі й Музэю імя Францішка Скарыны. У гэтай урачыстасьці брала ўдзел сяброўка ЗБК, аўтарка гэтых радкоў, якая карыстаючы з побыту ў Англіі дала Беларусам Лёндану даклад аб беларускім жыцьці ў Канадзе, а вярнуўшыся ў Канаду зрабіла даклад аб Беларускай Бібліятэцы й Музэю імя Францішка Скарыны ў Лёндане.

1972 год быў багатым на ўгодкі. Адзначаючы іх ЗБК праводзіла нацыянальна - асьветніцкую працу. Гэтак у лютым выстаўкай, сінімі васількамі, песьнямі й рэфэратам ушанавалі мы 80-я ўгодкі ад нараджэньня Максіма Багдановіча. Вясной 1972 г. прыпадала й 25-ці годзьдзе сваяцкага для ЗБК Згуртаваньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі. Сваяцкага, бо шмат сяброў ЗБК было сьпярша сябрамі ЗБВБ, у тым ліку й сяньняшні Уладыка Мікалай, а Др. В. Жук-Грышкевіч быў адным зь яго Заснавальнікам, першым старшынём і цяпер ганаровым сябрам. Ён з жонкай – сяброўкай ЗБК – бралі ўдзел у сьвяткаваньні 25-годзьдзя ЗБВБ у Лёндане, Брадфардзе й Манчэстары.

На 1972 год прыпадалі й такія вялікія юбілеі, як 450-я ўгодкі друку на беларускай зямлі. У Вільні ў 1522 годзе выйшла з друкарні Др-а Францішка Скарыны ягоная „Малая падарожная кніжка". У 1972 годзе спаўнялася й 90 год ад нараджэньня Янкі Купалы й Якуба Коласа. Гэтым угодкам арысьвечана была 10-я Сустрэча БПА, якую, супольна з БАЗА, арганізавала ЗБК у Таронце. „Ад Скарыны праз Купалу й Коласа да нашых Дзён" – быў кліч Сустрэчы. Ідэалягічна Сустрэча ахапляла чуць не паўтысячагодзьдзе беларускай культуры, што выражана было выстаўкай старога беларускага друку, што найменш дзесяцёма рэфэратамі на тэму Сустрэчы, мастацкай выстаўкай абразоў сучаснай беларускай мастачкі й сяброўкі ЗБК Івонкі Сурвілы, канцэртам моладзі, Багаслужбамі й сяброўскімі імпрэзамі. Мастацкая выстаўка абразоў Івонкі Сурвілы, а тым самым і 10-я Сустрэча БПА задакумэнтаваная ў кнізе „Канэдыен Артыст ін Экзыбішын, 1972–1973".

Сябры ЗБК Сп. Янка Сурвіла й аўтарка гэтых радкоў бралі ўдзел у канфэрэнцыі „Гэрытыж Онтэрыё", што адбылася вясной 1972 г. у Таронце.

У лютым 1973 г. Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч запачаткаваў „Фонд Беларускіх Падручнікаў", які ўжо фінансаваў выданьне двох тамоў падручніка В. Пашкевіч „Беларуская Мова" –„Фундамэнтал Белёрусіен".

У травені 1973 г. Міністар Стану для Спраў Шматкультуралізму Др. Станлэй Гайдаш назначыў на сябру Дзяржаўнай Канадзкай Кансультатыўнай Рады для Спраў Шматкультуралізму, ці інакш „СССМ", сяброўку ЗБК Др. Раісу Жук-Грышкевіч. І хоць, паводле рэгуляміну, сябры „СССМ" ня могуць дзеіць як „спокісмэн" тае ці іншае арганізацыі, дык усё-ж становішча гэта дае магчымасьць папулярызацыі беларускага імя й магчымасьць абстойваньня інтарэсаў разьвіцьця беларускай культуры ў Канадзе. Беларусы атрымалі ад Фэдэральнага Ураду дзьве субсыдыі на друк падручніка „Фундамэнтал Белёрусіен" В. Пашкевіч. Першая Кніга падручніка выйшла ў 1974, а Другая ў 1978 годзе. І як Сп. Глын Ален раз на сьвяткаваньні 25 Сакавіка сказаў: „Гэта здабытак і ўклад ня толькі ў беларускую, але й у агульна-канадзкую культуру".

1975 год – Год Жанчыны. У сувязі з гэтым Задзіночаньне Беларускіх Жанчын Канады пад старшынствам Др. Р. Жук-Грышкевіч арганізавала ў сьнежні канфэрэнцыю ў Таронце, у праграму якое ўваходзілі: Выстаўка партрэтаў слаўных Беларусак пачынаючы ад Прадславы-Сьв. Еўфрасіньні Полацкай, а канчаючы на Вользе Карбыт – партрэты выканала сяброўка ЗБЖК Сп-ня Івонка Сурвіла – выстаўка дакумэнтаў й фатаграфіяў з жыцьця ЗБЖК і кніг напісаных Беларускамі. У канфэрэнцыі выступала чатыры сяброўкі ЗБЖК з дакладамі й дзьве з дэклямацыямі вершаў беларускіх паэтак, адна зь іх паэтка Натальля Арсеньнева, якая чытала свае вершы. Канфэрэнцыя прыняла рэзалюцыю, якая выступала ў вабароне чалавечых правоў жанчын у Савецкім Саюзе, а перадусім у БССР. Рэзалюцыя была выслана Міністру Замежных Спраў Канады Мэкэкану.

Дзякуючы Спадарству Сурвілам у 1976 г. у Атаве быў заснаваны

БУДУЧЫНЯ БЕЛАРУСКАЙ ІМІГРАЦЫІ

Дарагія Спадарыні й Спадары!

Старшыня ЗБК зьвярнуўся да мяне з просьбай каб, у сувязі з трыццатымі ўгодкамі гэтай арганізацыі, я падрыхтаваў гутарку на тэму: „Куды мы йдзём?" Спадзяваюся, што гэта праца будзе адказам на яго пытаньне.

З самага пачатку засьцерагаюся, што мэтай гэтага адчыту з'яўляецца вызваньне дыскусыі тут прысутных. Я буду задаволены калі слухачы пераканаюць мяне, што я памыляюся. Пару тысяч гадоў таму назад старадаўныя рымляне стварылі прыказку: „Errare humanum est" што па нашаму значыць памыляцца гэта ёсьць натуральным для чалавека. А беларуская прыказка кажа: „Конь мае чатыры нагі й то спатыкаецца."

Перад разглядам прошласьці й будучыні беларускай іміграцыі ў Канадзе, неабходна затрымацца хоць вельмі павярхоўна над праблемамі будучыні кожнай іміграцыі. Розныя іміграцыйныя групы, як такія, будуць існаваць карацей або даўжэй, залежна ад іх спэцыфічных характэрыстак. Аднак усе яны падлягаюць аднаму агульнаму правілу: *„Кожная іміграцыя" будзе асыміляваная па пэўным часе.*

Аб гэтым добра ведаюць усе ўрады й іміграцыйныя ўлады.

А што-ж такое асыміляцыя? Словы асыміляцыя, асыміляваць, паходзяць ад лацінскага слова „similis", якое значыць падобны, такі самы. Такім чынам слова асыміляваць значыць зрабіць падобным, а практычна-вынарадавіць. *Людзі або народы, пражываючы даўжэйшы час сярод чужынцаў з вышэйшай культурай, прыймаюць іх мову, звычаі, страціўшы свае ўласныя.*

Прыкладам асыміляцыі можа служыць квэбецкі прэміер Rene Levergue, якога продкі паходзяць са Шкоцыі. Ці можна знайсьці ў Квэбэку лепшага француза-нацыяналіста чым Levesque? У чацьвёртым стагодзьдзі германцы заваявалі Францыю, Гішпанію ды Італію; у працягу часу яны заасыміляваліся да падбітых імі народаў маючых вышэйшую культуру. Сёньня няма й сьледу германцаў сярод гэтых народаў. Падобна сталася й з Баўгарамі, мангольскім народам, які падбіўшы Славянаў у 7-мым стагодзьдзі заасыміляваліся да іх мовы й культуры. Такія прыклады можна цытаваць бязконца.

Усе этнічныя групы стараюцца супрацьдзейнічаць асыміляцыі. Найлепш гэта ўдаецца вялікім групам, якія радыкальна розьняцца ад існуючай бальшыні ня толькі мовай, але апрычонай высокай культурай, расай, вонкавым выглядам, колерам і т.п. асабліва калі на пэўнай тэрыторыі яны становяць бальшыню.

Прыкладам могуць служыць Кітайцы – 119 000 у Канадзе, Жыды – 297 000, Украінцы – 581 000. Надварот Немцы, найбольшая эміграцыйная група, якіх ёсьць больш міліёна ў Канадзе, амаль што камплетна заасыміляваліся. Прыкладам можа служыць Diffenbacker.

Пры гэтай аказыі трэба зазначыць, што Канада ня ёсьць амэрыканскі „melting pot," які мае на мэту асыміляваць усе свае меньшасьці, а скарэй „Ethnic mosaic." Лібэральны ўрад стварыў і прапагаваў яшчэ нядаўна так званы „Multiculturalism," па беларуску „Шматкультурнасьць," які цяпер, з розных прычынаў, хутка выходзіць з моды. Так ці йначай, афіцыйная палітыка канадзкага ўраду дагэтуль не была настаўлена на асыміляцыю этнічных меньшасьцяў, але само жыцьцё асымілюе.

Першая беларуская іміграцыя мела мейсца ў 1900 гадах. Яна была нешматлікая, чыста зарабковая, складалася з вельмі бедных, непісьменных ды абсалютна нацыянальна нясьведамых сялян, якія Канада запісала расейцамі згодна дзяржаўнай прыналежнасьці. Дзяцей гэтых імігрантаў можна яшчэ тамсям спаткаць (прыклад Шышкі).

Пасьля апошняй вайны другая беларуская іміграцыя прыбыла ў Канаду; яна была чыста палітычная. Мы фактычна зьяўляемся палітычнымі ўцекачамі, а не імігрантамі. Імігрант пакідае бацькаўшчыну з эканамічных прычынаў. Гэта другая іміграцыя складалася з нацыянальна сьведамых беларускіх актывістаў, сярод якіх знайшлося шмат высока асьвечанай інтэлігэнцыі. М. Сільвановіч у канадзкай энцыкляпэдыі „Canadiana" падае лік Беларусаў у Канадзе на 10–15 тысяч. На жаль не вядома на якіх крыніцах абапёрты гэты лік і таму ён напрашвае пэўныя сумлівы.

Хаця беларусы асяліліся амаль у ва ўсіх правінцыях Канады, найбольш іх знайшлося ў Таронце, Мантрэалі й Вініпэгу. Пытаньне „Куды мы йдзём" адносіцца да ўсей беларускай іміграцыі. Аднак з практычнага пункту гледжаньня мы агранічымся на Таронце, закладаючы, што ў будучыні ня будзе новага даплыву беларускай іміграцыі, ані масавага павароту на бацькаўшчыну.

Заарганізаваньне ЗБК ў Таронце *28-га лістапада 1948 г.* зьяўляецца гістарычнай падзеяй. Мы сёньня сьвяткуем гэту 30-ю гадавіну. За гэты час Тарантаўскія беларусы патрапілі стварыць дзьве арганізацыі, дзьве царквы з адпаведнімі грамадзкімі памешканьнямі, сваю прэсу ды шматлікія культурна-навуковыя ўстановы. За гэтыя вычыны ім належыцца высокая пахвала, але таксама трэба іх ганіць за падзел на дзьве групы ды шкодныя сваркі. Ня гледзячы на гэта яны засталіся на толькі беларускімі патрыётамі, што прынамсі раз на год супольна сьвяткуюць угодкі Слуцкага Паўстаньня.

30 гадоў – доўгі час у жыцьці арганізацыі й чалавека. Сьвяткуючы гэтыя ўгодкі мы з гонарам аглядаемся на пройдзены шлях і адначасна з нейкім непакоем глядзім у будучыню патаючыся „Куды мы йдзём? Што ляжыць перад намі? Мы ўсе старэемся, нашы рады пачынаюць радзець ды радзець. Ці наша зьмена – маладыя – гатова, ці зможа нас замяніць і на як доўга? А нашы арганізацыі, цэрквы, дамы, што станецца з імі пасьля нас?"

Будучыня кожнага народу, а таксама й іміграцыі гэта моладзь. Мы выражаем глыбокую падзяку нашай моладзі за яе актыўны ўдзел ды вялікую дапамогу ў ладжаньні ўсіх нашых нацыянальных імпрэзаў. Аднак кожная моладзь розьніцца значна ад іх бацькоў. У нашых умовах гэтыя розьніцы значна глыбейшыя. Кожны чалавек зьяўляецца прадуктам нятолькі сваей расы, але таксама свайго часу, акружэньня й эканомікі.

Мы, старэйшае пакаленьне, радзіліся ў падняволенай і эканамічна адсталай Беларусі. Наша-ж моладзь амаль уся радзілася ў вольнай вельмі багатай краіне, краіне індустрыі й высокай тэхнікі. Яна прайшла праз канадзкія школы, вырасла, жыве й працуе расцярушаная сярод мяйсцовых вельмі розных ад нас людзей, *іх радзіма – Канада,* там дзе яны радзіліся й вырасьлі.

Далёкую, нязнаную Беларусь яны вельмі мглiста ведаюць толькі з апавяданьняў іх бацькоў. У вялізарнай бальшыні яны ня могуць чытаць, разумець беларускую прэсу й літаратуру. Іх актыўны беларускі запас слоў такі бедны, што паміж сабой яны паслугоўваюцца ангельшчынай. Калі да гэтага дадаць што моладзь жыве разцярушаная паміж мяйсцовым элемэнтам у сяброўстве й жанімстве мусіць задаваліцца не беларускім партнэрам, то мы ня можам яе вініць, што яна так шмат розьніцца ад нас. Калі-б хацелася каго вініць, то толькі іх бацькоў, якія ў пагоні за далярам вельмі часта занядбалі іх дзетак, пушчаючы іх на самапас.

Такім чынам, бяручы пад увагу ўсё вышэй сказанае, можна зарыскаваць цьвердзячы, што наша сучасная моладзь ужо цяпер асыміляваная каля 50%. Бязумоўна можна спрачацца адносна гэтай лічбы, аднак лепш глядзець праўдзе ў вочы, чым жыць ілюзіямі.

Ня гледзячы на гэта наша моладзь ўсё яшчэ *застаецца нацыянальна сьведамай.* Гэтыя людзі добра ведаюць, што яны з паходжаньня беларусы, бо іх бацькі называлі сябе так, гутарылі па-беларуску, заўсёды расказвалі аб Беларусі. Да гэтага моладзь брала актыўны ўдзел у розных беларускіх нацыянальных імпрэзах.

А як-жа будзе з трэцім пакаленьнем, дзяцьмі нашай сучаснай моладзі? Яны ўжо могуць не пачуць беларускай мовы ў іх семьях, бо за вельмі рэдкімі выключэньнямі, адзін з бацькоў ня будзе беларускага паходжаньня. У выніку чаго трэба прыпушчаць, што гэтае трэцяе пакаленьне будзе амаль камплетна асыміляваным.

Гледзячы яшчэ далей, на далейшыя пакаленьні – 4-тае, 5-тае й так далей, можна ўжо бачыць, што нашыя пра-пра-праўнукі ў выніку мяшаных жанімстваў, ужо ня змогуць устанавіць іх этнічнага паходжаньня, бо іх продкі належалі да некалькіх розных нацыянальнасьцей. Яны будуць змушаны называць сябе проста канадыйцам.

З пункту гледжаньня нацыянальнага мая праякцыя вельмі пэсымістычная. Аднак з пункту гледжаньня агульна людзкага гэта ня зробіць вялікай розьніцы. У далёкай будучыні розьніцы паміж нацыянальнасьцямі будуць сьціраіцца аж пакуль стануцца неактуальнымі.

Нехта можа запытацца ці можна й як бароцца супраць асыміляцыі. Так! Прыклады такога змаганьня маюцца ў Канадзе.

Французы ў Quebec ужо блізка 400 гадоў перахавалі сваю нацыянальнасьць. Гэта ўдалося ім таму, што лічучы звыш 6-ці міліёнаў, адзначаючыся высокай апрычонай культурай, рэлігіяй і расай жывуць скучаныя на агранічанай тэрыторыі, дзе становяць бальшыню насельніцтва. Ня гледзячы на ўсе гэтыя прыхільныя абставіны ім таксама паграджае асыміляцыя. Каб гэтага ўнікнуць R. Levesque і яго партыя сэпарыстаў стараецца адарваць Quebec ад рэшты Канады ствараючы замкнутае французкае „gheto". Пры аказыі трэба зазначыць, што тыя самыя французы паза Quebec досыць хутка асымілюююцца. (Прыклад з Belleville).

Рэлігійная сэкта Менанітаў – 169 000 разсеяны па ўсёй Канадзе групамі па 40-50 семьяў. Яны захавалі сваю нямецкую мову, вопратку й звычаі. Акрамя высока пастаўленай гаспадаркі Менаніты стварылі свае прамысловыя прадпрыемствы, школы, прэсу, багатыя культурна-рэлігійныя цэнтры. Ствараючы цесна замкнутае „gheto", яны адкідаюць усю вонкавую культуру, ўсякія сутыкі з акружаючым сьветам. Аднак і яны пачынаюць чуць уплыў асыміляцыі сярод моладзі. У часе апошняй вайны шмат моладзі пайшло ў войска супраць прынцыпаў Менанітаў.

Яшчэ горш прадстаўляецца справа з сэктай Духабораў. Духаборы, якіх ёсьць каля 10 000 у Канадзе, прыехалі з Расеі й асяліліся ў Saskatchewan а пазьней у British Columbia. Яны захавалі іх расейскую мову, старую вясковую культуру, маюць свае пачатковыя школы, выдаюць свой часапіс „Йскра". Таксама як і Менаніты, адгаражваюцца ад вонкавага сьвету. Апіраючыся розным уплывам акружэньня й ураду яны пратэставалі парадуючы голымі, палілі свае й другія дамы, школы, узрывалі масты ды чыгункі, за што 1 200 з іх сядзела ў турмах у 32–50 гадах. Апошнімі гадамі гэта штучнае „gheto" пачало паддавацца ўплывам акружэньня. Моладзь пачала вучыцца ў сьвецкіх сярэдніх і вышэйшых школах дзе асымілявалася досыць хутка. Духаборы пачынаюць асыміляваіцца, нягледзячы на зацяты супраціў старэйшага пакаленьня. Духаборы ў Saskatchewane ўжо нічым ня розьняцца ад акружаючага іх насельніцтва. Усякія „ghety", усякая штучная ізаляцыя памагае праз пэўны час, але жыцьцё ёсьць мацнейшае.

Наша нешматлікая іміграцыя, разсыпаная па ўсей Канадзе, жывучы ў гарадах, абсалютна ў нічым не падобна да ўспомненых этнічна-рэлігійных групаў.

Дук куды-ж мы йдзём? Мы йдзём.. ідзём нясучы без нараканьняў цяжкое бярэма абавязку, ідзём пакуль перастанем ісьці.. па цярністай дарозе выгнаньня.

– Др. Яўхім Скурат

ВЫПІСВАЙЦЕ Й ПАШЫРАЙЦЕ АНГЕЛЬСКА–БЕЛАРУСКУЮ ГАЗЭТУ „БЕЛАРУСКІ ЧАС"

Юбілей Натальі Арсеньевай

Рэдакцыя газэты „Беларускі ЧАС" складае як найшчырэйшыя пажаданьні Сп-ні. Натальі Арсеньевай з нагоды ейных 75-х угодкаў жыцьця й выданьня зборніка выбраных твораў: „Між Берагамі".

Налева, здымка паэтэсы зробленая 27 травеня сёлета падчас юбілейнай бяседы ў царкоўнай залі Сабору Св. Кірылы Тураўскага ў Брукліне Ню Ёрку.

Выйшла з друку кніга 15-я навуковага часапісу Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ЗАПІСЫ

У кнізе дасьледваньні, артыкулы, зацемкі, бібліяграфія, рэцэньзіі.

Цана кнігі 10 даляраў. Выпісваць паводля адрысу:
Byelorussian Institute of Arts and Sciences
3441 Tibbett Avenue, Bronx, New York 10463

Выйшла з друку 2-ая кніжка працы:
Аўген Калубовіч
МОВА Ў ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА
Уводзіны: Дасюлешні стан вывучэньня помнікаў беларускага пісьменства X–XVIII ст.ст.
(Гістарыяграфічны агляд), Клыўлэнд, 1978
Кошт кнігі – 4 даляры
Хто жадае, яшчэ ёсьць кн.1, кошт – 2 даляры.
Выпісаць можна, зьвяртаючыся на адрыс:
Eugen Kachanovski, 27654 Hollywood Dr., Cleveland, Ohio 44145

---

30 год ЗБК

(працяг з 6-й бачынкі)

аддзел ЗБК, стараньнем якога ў адной з Атаўскіх бібліятэкаў наладжана была выстаўка беларускага мастацтва. Выстаўка трывала на працягу цэлага месяца сакавіка. У гэткі спосаб Аддзел ЗБК ў Атаве адзначыў угодкі незалежнасьці БНР.

У гэтым годзе Сакратар Галоўнай Управы ЗБК сабрала й падала беларускія матар'ялы да друку для выданай Міністэрствам Асьветы й Культуры Антарыя кнігі: „Рэсорс оф Мультыкалчэрал Соасаеты", і матар'ялы для кнігі Глын Алена „Дэйз ту Рымэмбер" выданай тымжа Міністэрствам.

1978 год – юбілейны год для ЗБК і БНР. Пад гэтым сьцягам ён праходзіў, гэтым юбілеям была прысьвечана 13-я Сустрэча БПА ў Таронце. У Галоўную Управу ЗБК гэтага году ўваходзяць: старшыня Сп. В. Касьцюкевіч, заступнік старшыні Др. Б. Рагуля, сакратар Др. Р. Жук-Грышкевіч, скарбнік і адначасна старшыня аддзелу ЗБК ў Атаве Сп. Я. Сурвіла, старшыня аддзелу Таронта Сп. М. Ганько, старшыня аддзелу Садбуры Сп. М. Буцька, старшыня аддзелу Лёндан Сп. М. Шуст.

У гэтым годзе з ініцыятывы сябры ЗБК – Старшыні Рады БНР – Др-а В. Жук-Грышкевіча, а пад старшынствам скарбніка Г. У. ЗБК Сп. Я. Сурвілы быў заснаваны „Фонд Успамінаў зь Беларускага Жыцьця". Фонд гэты выдаў прысьвечаную 60-ым угодкам БНР брашуру В. Жук-Грышкевіча „25 Сакавіка", ды перавыдаў карту БНР.

У паразуменьні з Старшынём Рады БНР (сябрам ЗБК) сарганізавана была Юбілейная Пошта БНР з Паштовымі Канторамі ў Лёндане(Англія). Парыжы й Дубліне (Ірляндыя).

У гэтым юбілейным годзе выйшла з друку й 2-я Кніга „Фундамэнтал Беларусіен", В. Пашкевіч.

У часе рэгяльнага „мітынгу СССМ" ў Лёндане, Антарыя, раньняй вясной 1978, Беларусы прадставілі свой „брыф". Праект „брыфу" запрапанавала Сакратар ЗБК на паседжаньні ККБК, дзе было пастаноўлена, каб гэты „брыф" ішоў ад імя ККБК, а не толькі ад ЗБК. „Брыф" апрацавалі Сакратар ЗБК і Паўлюк ды Эва Пашкевічы. Спадарычна Эва Пашкевіч і прачытала яго на сходзе „СССМ".

У Трэцяй Усеканадзкай Канфэрэнцыі для Шматкультуралізму, што адбылася ў канцы кастрычніка ў Атаве, брала ўдзел трох Беларусаў: сябра „СССМ" Др. Раіса Жук-Грышкевіч, заступнік старшыні ККБК Сп. Паўлюк Пашкевіч і прадстаўнічка беларускай моладзі Канады, Сп-чна Ганна Сурвіла. Беларускія прадстаўнікі Канфэрэнцыі падалі праз Радыё Канада Інтэрнэшынэл сваю перадачу на Бацькаўшчыну.

Гэта вельмі агульны й далёка няпоўны нарыс таго, што мы праз 30 год рабілі. І бяручы пад увагу наш лік, мы зрабілі шмат. Сябры ЗБК на працягу 30-ёх год бязумоўна ўлажылі шмат працы, энэргіі, нэрваў, сэрца й душы, ўсё па тое, каб, як казаў Ніль Гілевіч, „Ня быць Краіне безіменнай, Зямлі Бацькоў не анямець!"

Ці былі памылкі, няўдачы? Бязумоўна былі! Там дзе ёсьць людзкая праца, там і ёсьць памылкі, але на памылках людзі й вучацца.

Я хачу на гэтым мейсцы вітаць усіх сяброў і прыхільнікаў ЗБК за іхнюю вытрываласьць, за іхнія асягненьні й жадаць ім далейшых багатых плёнаў працы ў будучыні!

Але за намі застаецца адзін нясплачаны, недаравальны доўг: мы недастаткова ўзгадавалі маладое пакаленьне, маладых сяброў ЗБК, маладых парафіян БАПЦ.

Для нас усьцяж актуальны той заклік Галоўнай Управы ЗБК з 20-га ліпеня 1950 г.: „Дарагія Сяброўкі й Сябры! Не давайце растварыцца й загінуць ані воднаму Беларусу ў моры чужынцаў!

– Раіса Жук-Грышкевіч

ПІЧЭТА

(працяг з 3-й бачынкі)

такім аспэкце трэба весьці досьледы. У сьнежані 1920 году пераезджае ў Менск, каб узначаліць камісію ў справе адкрыцьця Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту. У 1921 г. ён напісаў працу „Навейшая Гісторыя Беларусі". 30 кастрычніка 1921 г. ходаньні беларускае інтэлігэнцыі зьдзейсьніліся — адбылося ўрачыстае адкрыцьцё Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту. Праф. У. Пічэта стаў ягоным Рэктарам.

Пачынаючы заняткі ў унівэрсытэце, прафэсары беларускага паходжаньня сустрэліся з крытыкай і пратэстамі, чаму чытаюць лекцыі на „мужыцкай" (беларускай) мове. Пічэта, як Рэктар, у адказ крытыкам ня толькі пачаў чытаць лекцыі па-беларуску, але запатрабаваў, каб у канцалярыях, на паседжаньнях і на навуковых канфэрэнцыях карысталіся беларускай мовай.

Адзначаючы 100 годзьдзе народзінаў Праф. Пічэты, ды 70 годзьдзе ягоных першых навуковых працаў прысьвечаных гісторыі нашага народу, мы даканалі-б вялікае праступства, калі-б ня ўспомнілі яшчэ аднае гадавіны — 50 годзьдзе ягонага арышту й зсылкі. У 1929 г. распачаліся арышты беларускае інтэлігэнцыі; арыштоўваюцца выдатнейшыя акадэмікі, прафэсары, навуковыя працаўнікі, адным словам, Расейцы задумалі нас абезгаловіць, ліквідуючы нацыянальна сьведамую й адданую свайму народу беларускую інтэлігэнцыю. Якое-ж злачынства даканалі сябры Беларускае Акадэміі Навук і прафэсары Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту, каб бяз судовага працэсу, ў турме адчытваць ім акты зьвінавачаньня й зсылаць у бязлюдныя прасторы СССР? Паступова высьвятлілася, што арыштоўвалі йх і зьвінавачвалі, што яны носьбіты нацыянал-дэмакратычных ідэяў, што яны адданыя патрыёты свайго Беларускага Народу. Але за што-ж арыштаваны быў Рэктар Менскага Ўнівэрсытэту, праф. Пічэта? Ён па паходжаньні ня быў беларусам, вышэйшую асьвету атрымаў у Маскве, у Менск прыехаў 40 гадовым мужчынам.

Пічэта быў арыштаваны, праўдападобна, за тое, што выступаў у абароне беларускае культуры й за тое, што наважыўся выхаваць студэнтаў з аналітычным падыходам да навукі, пры помачы каторага яны змогуць адрадзіць праўдзівую мінуўшчыну беларускага народу й дамагацца да стварэньня самастойнай беларускай дзяржавы.

Пічэту арыштавалі й саслалі ў Вязьму (Кіраў). Аднак, таму, што імя Пічэты было вядомае за межамі СССР, прыблізна ў 1932 годзе, дазволілі яму прыехаць у Варонеж. Пазьней савецкі ўрад даў Пічэту раскошную кватэру ў Маскве з добраабстаўленай бібліятэкай на якой Пічэта прыймаў чэскага прэзыдэнта Бэнэша. У 1939 годзе Пічэта атрымаў права чытаць лекцыі на Маскоўскім Унівэрсытэце і ў 1946 годзе быў абраны сябрам Акадэміі Навук СССР. Неабходна зацеміць, што праф. Пічэта атрымаў званьне заслужанага прафэсара БССР ужо ў 1926 г. а ў сьнежані 1928 г. стаўся сябрам Беларускае Акадэміі Навук.

Пічэта меў апублікаваных 285 артыкулаў, але не ўдастоіўся званьня акадэміка СССР, бо апрацоўваў беларускую мінуўшчыну, за каторую пацярпеў. Бязумоўна, што арышт і зсылка паклалі свой адпячатак на разважаньнях Пічэты. Ён памёр 23 чэрвеня 1947 г. Рукапісы сьветчаць, што да апошніх дзён ён цікавіўся беларускай гісторыяй.

Прайшло колькі год пасьля сьмерці Пічэты й прафэсары Маскоўскага Ўнівэрсытэту, С. Бахрушіно й В. Каралюк, напісалі нэкралёгі па ім. Бахрушіно піша: „Пічэта палюбіў Беларусь... перажываў нягоды беларускага народу... калі вялікарасейскія й польскія шувіністы адмаўлялі права самастойнага разьвіцьця культуры беларускаму народу ды спрачаліся, хто зможа праглынуць беларускую народнасьць, дык у абарону беларускае культуры выступіў Пічэта..." Каралюк пісаў: „Пічэта ня будучы беларусам, але дзякуючы надзвычайнай навуковай падрыхтоўцы аказаўся такім гісторыкам, каторы мог-бы ўзначаліць адраджэньне беларускае гістарычнае школы... ён, нават, у апошнія гады свайго жыцьця ўспамінаў аб менскім пэрыядзе — гаварыў з усхваляваньнем, бо лічыў, што гэта быў пэрыяд поўны запалу... уздыму... гэраізму."

MEMORANDUM ON COOPERATION

(continued from page 2)

nations of the USSR will be impossible as long as we Russians do not recognize our primordial anti-religious 'messianic' sin which bore the atheistic imperialism sending us on the path of totalitarian expansion and aggression within and without, isolating us, creating dissentions, and provoking us to the insolent attempts of russifying all those who have had the misfortune to be in our way. We must once and for all abandon this fateful disease of the conscience under whatever covers it may hide, chauvinistic or messianic, Communist or Orthodox and on whatever part of the globe it may appear.

8). It is also necessary to abandon the deceitful speculations of the concept of 'Holy Russia' which currently attracts some of those who advocate the abolition of Soviet Communism. The syndrome of 'Holy Russia' has the same atheistic, anti-religious, chauvinistic and messianic origin. It is presented as an attempt to sanction the national 'uniqueness' of the Russian people. The idea of 'Holy Russia' is not a movement toward dismemberment of the awkward conglomerate of 'Soviet republics' but a movement toward the formation of a new prison of nations similar to that of the 'Holy Roman Empire' with the center in Moscow. Under certain circumstances and in a modified form, this course may yet become attractive to the Soviet Communists. The idea of 'Holy Russia' is a new trap constructed by Russian imperialists. It is similar to the trap that was sprung in its time by the Bolsheviks who promissed to create an international Communist 'heaven' first in Russia and then in the world. Today we remember with horror how these promises were abused.

In opposition to the proponents of 'Holy Russia' we assert: on this earth there are no holy people and no holy nations, all nations are equal before their Creator. All have a share of divinity and share human sins. All are equally entitled to freedom and the pursuit of their national goals.

We wish to stress the following:

The process of utilization by the Kremlin of Russian imperial tendencies including chauvinism and anti-Semitism which serve to enhance its purposes is finding an echo among other Russian chauvinists who gather under the slogans of an abstract, nationless, anti-Communism and the false thesis of 'Holy Russia'. More and more openly they condone the 'achievements' of Muscovite Communism. This includes russification under the mask of Sovietization and the call to continue the long-standing Russian tradition of enslavement of neighboring nations.

In view of the above, we call upon all persons who are aware of the complexity and dangers of the present-day situation and who are concerned with the fate of the nations presently within the USSR suffering the heavy yoke of Muscovite despotism, to join us for the purpose of demonstrating a unified will capable of restraining the destructive process — the fascistization of the Soviet regime, — a process implemented by Russian chauvinists and imperialists the central theme of which is denationalization and russification.

— P. Boldyrev, Chairman Committee for Russia Without Colonies

Парх. Сьвята ў Дэтройце

У нядзелю 17 чэрвеня 1979 Парафія імя Сьвятога Духа ў Іст Дытроіт, Мічыган, урачыста адзначыла сваё Парафіяльнае Сьвята.

Сьвятую Літургію адправіў настаяцель Прыходу, а. Максім, у саслужэньні з Дыяканам а. Янкаю (Бруцкім).

На гэты дзень, так як і ў папярэднія гады, Прыход належна падрыхтаваў усё патрэбнае, каб прыняць многіх гасьцей і разам з імі памаліцца за Сьвятую Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву, на долю якой выпала вельмі адказная місыя на рэлігійным і культурна - нацыянальным полі ў жыцьці беларускай эміграцыі ў ЗША.

На заканчэньне Багаслужбы, царкоўны хор адсьпяваў некалькі разоў „Сто год" за разьвіцьцё Парафіі Сьвятога Духа й за здароўе гасьцей і сяброў Прыходу, якія ўлажылі многа працы й падтрымалі Парафію сваімі фінансавымі ахвярамі.

Пасьля Багаслужбы адбыўся супольны абед для ўсіх прысутных, наладжаны Сястрыцтвам Прыходу.

У часе абеду, Старшыня Парафіяльнай Рады, Др. Я. Сажыц, падзякаваў усім прысутным за іх падтрымку й падзяліўся з усімі дасягненьнямі Парафіі за час яе існаваньня. Ён падкрэсьліў асабліва выразна вялікае значэньне беларускай Царквы ў падтрыманьні й захаваньні нацыянальных вартасьцяў беларускага народу падчас асабліва жорсткага наступу чужых элемэнтаў на Бацькаўшчыне ў кірунку поўнай асыміляцыі Беларусоў. Для ілюстрацыі гэтага ён прывёў некаторыя зацемкі з „Майсей і Дэтант" вялікага ўкраінскага патрыёта й духовага праведніка, Валентына Мароза, які пасьвяціў многа ўвагі беларускай праблеме, а асабліва няўстойлівасьці й капітуляцыі Беларусоў перад спробамі „старэйшага брата" разьбіць нацыянальную самабытную культуру й мову нашага народу.

Такіх янчараў, вышаўшых з гушчы народу, ёсьць многа на Бацькаўшчыне, а іх заданьнем зьяўляецца зьнішчэньне нацыянальных устояў народу.

Якраз тут на чужыне, Беларускай Царкве прыпала доля стаяць непахісна на стражы шматвяковых дасягненьняў беларускага народу.

І якраз Парафія Сьвятога Духа вядзе працу ў гэтым кірунку, што й зьяўляецца яе найважнейшым заданьнем.

Пасьля абеду ўсе прысутныя жыва дыскутавалі балючыя праблемы й разышліся з глыбокім маральным задаваленьнем з дасягненьняў і працы Парафіі на тэрэне Штату Мічыган.

— *В. П.*

ЛІСТЫ Ў РЭДАКЦЫЮ

Сьв. Памяці М. Гарошка — Дзеяч і Патрыёт Беларускага Народу

Вельмі Паважаны Сп. Рэдактар!

Думаю што Вам ужо ведама што 29 красавіка, Мітрапаліт Андрэй рукапалажыў мяне ў чын дыякана Беларускай Аўтакуфальнай Праваслаўнай Царквы.

Зноў хочу прыпомніць, што Ваш пакойны Бацька ў 1972 г. на Царкоўным Зьезьдзе заахвочваў мяне далучыцца да ліку сьвятароў БАПЦ. З усіх сустрэчаў і размоваў з Пакойным Інж. Гарошкам у мяне засталося вельмі пазытыўнае ўражаньне. Трэба зазначыць яго шчыры й дзейны або актыўны падыход да спраў. Гэтага падыходу я не заўважыў у многіх старэйшых нашых дзеячоў. Ён працаваў безкарысна для свае царквы ў першых яе радох і таксама быў першым у беларускім грамадзкім жыцьці.

Яму ня трэба было нічога скрываць ці таіць, бо ён ішоў шляхам простым да зьдзейсьненьня нашае рэлігійнае, нацыянальнае й эканамічнае незалежнасьці. Ён ня думаў што бяз яго ня будзе нічога рабіцца, але працаваў у напрамку каб аставіць пасьля сябе пасьлядоўнікаў нашае вялікае ідэі — Незалежнасьці Беларускага Народу. Таму ён дбаў за будучыню нашае БАПЦ і БАЗА. Ён шчыра дзяліўся з людзьмі сваімі клопатамі пра будучыню нашых нацыянальных установаў. Будучы ўжо ў старэйшым веку, ён быў маладым духова, вельмі актыўным з новымі ідэямі, плянамі й прапановамі. Ён безперапынна выконваў кіраўнічыя функцыі ў БАПЦ, Фундацыі Крэчэўскага або ў БАЗА. Сьв. Памяці Інж. Гарошка астаецца ў маёй памяці як сапраўдны дзеяч і патрыёт з уроджанай інтэлігэнцыяй і з здабытай вялікай эрудыцыяй, якія ён аддаў на службу свайму паняволенаму Беларускаму Народу.

Хай Усемагутны Бог пашле нам годных пасьлядоўнікаў на далейшую працу ня толькі тут, але й на Бацькаўшчыне.

З хрысьціянскай любоўю да Вас,
а. Дыякан Я. Бруцкі

Парафія Сьв. Пятра й Паўла ў Адэлайдзе Разьвіваецца

Вельмі Паважаны Спадар Рэдактар!

Сп. Хмара ў „Беларускім Голасе" піша, што нібы людзі перасталі хадзіць да нашае царквы Сьв. Пятра й Паўла а Адэлайдзе, як высьвяцілі новага сьвятара, а. Аўгеня Сітніка. Няведаю хто такую ману падаў. У запраўднасьці царкоўнае жыцьцё не зьмянілася, а наадварот, прыбыло тры сям'і.

З пашанаю да Вас,
— Акавіты